

Prvý rok pomoci ľuďom z Ukrajiny v Košiciach

Situačná analýza

Autorky: Katarína Bajzíkova, Daniela Demchenko Kiforenko,
Daryna Tkachuk
Editorky: Marta Králiková, Anna Dráľová

December 2022

MAREENA

Obsah

Úvod.....	4
1. Cudzinci v Košiciach: situácia do februára 2022.....	5
1.1. Cudzinci a cudzinky v strategických dokumentoch mesta Košice.....	5
1.2. Organizácie venujúce sa cudzincom a cudzinkám v meste	6
1.3. Počet cudzincov a cudziniiek na území mesta.....	6
2. Reakcia mesta Košice na príchod utečieniek a utečencov z Ukrajiny	9
2.1. Personálne a organizačné zabezpečenie pomoci	9
2.2. Núdzové služby pre utečenky a utečencov.....	10
2.3. Služby pre dlhodobé sociálne a ekonomické začlenenie utečieniek a utečencov	14
3. Vyhodnotenie existujúcej siete pomoci a služieb (SWOT analýza).....	18
Silné stránky	19
Slabé stránky	20
Príležitosti	21
Riziká.....	22
4. Mapa kľúčových aktérov a poskytovateľov služieb pre ľudí z Ukrajiny.....	23
Zdroje.....	26
Zoznam rozhovorov so zástupcami a zástupkyňami miestnych organizácií a inštitúcií.....	27
Použité skratky	27

Úvod

Vďaka blízkosti ukrajinských hraníc sa v prvých dňoch a týždňoch po 24. februári 2022 Košice stali mestom, ktoré intenzívne zasiahol príchod ľudí na úteku z Ukrajiny. Spočiatku plnili úlohu tranzitného bodu, nakoľko mestom prechádzalo denne 2 000 – 2 500 ľudí, ktorí potrebovali základnú starostlivosť a orientáciu, informácie a núdzové ubytovanie. Aj vďaka existujúcej ukrajinskej komunite a aktívnej účasti občianskej spoločnosti, miestnej samosprávy, organizácií a súkromných spoločností sa v Košiciach postupne vytvorila široká sieť pomoci, ktorá umožnila ľuďom prichádzajúcim z Ukrajiny získať prístup k základným službám, podpore a informáciám. Inštitucionalizácia asistenčných centier (Blue Dot, Centrum prvého kontaktu, Integrované centrum Košického samosprávneho kraja) zároveň poskytla priestor na dlhodobé poskytovanie kľúčových služieb nielen pre novoprichádzajúcich ľudí, ale aj na dlhodobú integráciu vyše 5 000 utečencov a utečienok, ktorí v Košiciach ostali žiť a stali sa tak novými obyvateľmi mesta.¹

Predovšetkým vplyvom príchodu ľudí z Ukrajiny sa počet cudzincov z tretích krajín žijúcich na území mesta za rok 2022 zdvojnásobil na vyše 13-tisíc osôb a zvýraznil už dovtedy multikultúrny charakter Košíc. Ukrajinky a Ukrajinci z tohto počtu tvoria viac než 75 % (takmer 10 000 osôb). Ich prítomnosť a predovšetkým potreba zohľadňovať špecifické potreby ľudí na úteku ostávajú pre mesto výzvou, zároveň sú však príležitosťou posilniť nástroje na podporu zraniteľných skupín obyvateľstva, integráciu cudzincov v meste a podporu celkovej sociálnej kohézie.

Cieľom tejto situačnej analýzy je ponúknuť prvotné vyhodnotenie reakcie mesta Košice, miestnych organizácií a iniciatív na príchod ľudí z Ukrajiny v období od konca februára do konca decembra 2022. V prvej kapitole poukazujeme na prítomnosť cudzincov v Košiciach, vrátane ukrajinskej komunity, už pred februárom 2022. Uvádame prehľad organizácií, ktoré sa doposiaľ tejto cieľovej skupine a téme integrácie venovali, a tiež strategické dokumenty, ktoré reflektujú prítomnosť cudzincov na úrovni mesta a kraja. Poukazujeme tiež na dynamiku rastu cudzineckej populácie v meste za posledný rok, najmä v súvislosti s príchodom utečienok a utečencov z Ukrajiny. Druhá kapitola je venovaná reakcii mesta na príchod ľudí z Ukrajiny po 24. februári 2022 a pomenováva úlohu mesta a jednotlivých aktérov pri zabezpečovaní podpory utečenkám a utečencom v prvých dňoch ich príchodu, ako aj tým, ktorí v Košiciach zostali žiť a potrebujú asistenciu pri dlhodobej integrácii. Naším cieľom v tretej kapitole bolo ponúknuť analytický pohľad na aktuálnu situáciu a zhodnotiť kvalitu a dostupnosť existujúcich podporných služieb, ako aj spoluprácu a koordináciu miestnych aktérov a ich schopnosť mobilizácie v prospech zabezpečenia ochrany a potrieb utečienok a utečencov. Štvrtá kapitola ponúka prehľadnú

mapu miestnych aktérov a oblastí, v ktorých poskytujú utečenkám a utečencom svoju podporu.

Pri vypracovaní analýzy boli využité informácie získané podrobným mapovaním situácie, štúdiom strategických dokumentov, výskumných správ a systematickým zberom dostupných informácií (webových stránok relevantných organizácií, informácií z médií či sociálnych sietí). Dôležitým zdrojom poznatkov bola aj účasť autoriek na spoločných stretnutiach miestnych aktérov, či už v rámci spolupráce neziskových organizácií s okresným úradom, alebo z facilitovaného stretnutia aktérov angažujúcich sa v pomoci utečenkám a utečenkám na Magistráte mesta Košice, ktoré sa konalo 9. decembra 2022. Rovnako dôležité pre získanie širšieho kontextu boli aj informácie nadobudnuté z rozhovorov počas komunitných aktivít pre samotných utečencov a utečienky v Košiciach a dáta Úradu hraničnej a cudzineckej polície (ÚHCP). Tieto zdroje sú doplnené rozhovormi so štrnástimi zástupcami a zástupkyňami miestnych organizácií a inštitúcií vrátane predstaviteľov mesta, ktorí nám poskytli cenný pohľad na kontext a detaily pomoci v uplynulých mesiacoch. Zber dát a rozhovory sa uskutočňovali od leta 2022 do konca marca 2023.

Limity analýzy súvisia na jednej strane s nedostupnosťou dát, ktoré by umožnili exaktnejšie zhodnotiť úlohu jednotlivých organizácií a pomenovať potreby utečienok a utečencov, ich rozmanitých špecifik a preferencií. Na druhej strane, naša analýza nie je vyčerpávajúca, ani nemá ambíciu detailne pokryť každú oblasť podpory ľuďom z Ukrajiny, nakoľko najmä v prvej fáze pomoci vystupovalo veľké množstvo aktérov. Zameriava sa skôr na zhodnotenie celkovej dynamiky a smerovania pomoci za rok 2022, vyzdvihnutie príkladov dobrej praxe a pomenovanie príležitostí na ďalší rozvoj témy inklúzie utečienok a utečencov v meste. Veríme, že tento prehľad bude užitočný ako miestnym, tak aj externým aktérom ako východiskový bod pre ďalšie plánovanie alebo prioritizáciu v rámci samosprávy či regiónu, ako aj pre pochopenie rolí jednotlivých aktérov a služieb, ktoré ponúkajú.

Na záver úvodu sa chceme poďakovať všetkým respondentom a respondentkám, ktorí sa ochotne podelili o svoje skúsenosti a dôležité postrehy z organizácie podpory ľudí z Ukrajiny v Košiciach. Tento text venujeme všetkým tým, ktorí pomohli vytvárať dôležitú sieť pomoci a ukázali, že osudy ľudí na úteku im nie sú ľahostajné.

Marta Králiková, editorka

¹ Pre označenie ľudí z Ukrajiny, ktorí prišli na Slovensko po začiatku vojny vo februári 2022, používame striedavo termín utečienky a utečenci, resp. odídanky a odídenci, alebo ľudia z Ukrajiny.

1. Cudzinci v Košiciach: situácia do februára 2022

Už pred 24. februárom 2022 tvorili Ukrajinci v Košiciach najpočetnejšiu cudzineckú menšinu. Boli to najmä:

- tzv. reoptanti², ktorí sa z územia Ukrajiny (vtedy zo ZSSR) mohli vrátiť počas vlny politického odmäku v 60. rokoch na pozvanie príbuzných alebo počas humanitárnej akcie po černo-byľskej katastrofe v 80. rokoch na Slovensku zostali žiť a pracovať.
- osoby s ukrajinskou či rusínskou národnosťou a slovenským občianstvom, ako potomkovia Rusínov, Ukrajincov a Ukrajniek žijúcich na území Slovenska (najmä Prešovského a Košického kraja).
- študenti, študentky, absolventky a absolventi vysokých škôl, ktorí tu zostávajú pracovať a zakladajú si rodiny. Ide najmä o ľudí z Charkova, Užhorodu, Ľvova a Mukačeva.
- osoby dochádzajúce za prácou do Košíc, krátkodobo či na dlhší čas.

K ukrajinskej komunite v Košiciach patria členovia a členky speváckeho zboru „Karpaty“, členovia a členky Zväzu Rusínov-Ukrajincov, ktorý pôsobí na území Košického a Prešovského kraja, odchovanci a odchovankyne skautskej organizácie Plast „Karpaty“ či členovia a členky Zväzu ukrajinských spisovateľov Slovenska. Komunita ľudí z Ukrajiny sa v meste postupne prepájala organizáciou a návštevou rôznych podujatí. Oblúbenou organizáciou bol a stále je Plast – ukrajinský skauting, ktorý každoročne zhromažďuje deti z celého Slovenska a Ukrajiny do letného tábora zameraného na poznávanie ukrajinskej histórie a kultúry. Okrem týchto podujatí sa ukrajinská komunita v Košiciach schádza aj na septembrových oslavách Dní Ukrajiny (v roku 2022 sa uskutočnil 8. ročník týchto osláv)³ a pri príležitosti májového Dňa vyšivky.⁴ O kultúrnom živote a príbehoch Ukrajincov a Ukrajniek v Košiciach informujú aj médiá, Rádio Patria RTVS napríklad ponúkalo reláciu „Radionoviny“ primárne s informáciami pre ukrajinských utečencov a utečenky.⁵

V Košiciach bola aj pred februárom 2022 aktívna a z roka na rok rastúca komunita ukrajinských študentov a študentiek na univerzitách, ako je Technická univerzita v Košiciach (TUKE), Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach (UPJŠ) a Univerzita veterinárneho lekárstva a farmácie (UVLF). Vo februári 2022 na týchto univerzitách študovalo spolu 2 219 študentov a študentiek z Ukrajiny, z toho až 1 850 na TUKE, čo je najviac zo všetkých vysokých škôl na Slovensku.⁶ V súčasnosti väčšina týchto študujúcich pochádza zo západoukrajinských miest: Užho-

rod, Ivano-Frankivsk, Ľvov, no od začiatku vojny ich oveľa viac prišlo z východných oblastí. Väčšina študentov a študentiek sa združuje do skupín na internáte a komunikujú prostredníctvom rozličných online skupín.⁷ Jednou z platforiem, na ktorej dlhodobejšie dochádza k výmene informácií medzi ľuďmi z Ukrajiny v Košiciach, je skupina na sociálnej sieti Facebook s názvom „Ukrajinci v Košiciach“⁸. Súčasťou skupiny sú prevažne ľudia, ktorí sa na územie Slovenska presťahovali dávnejšie, najmä študenti a študentky, ako aj zárobkovo činné osoby. Dominantnými témami diskusií v skupine boli a sú: komunikácia s cudzineckou políciou, vyplňanie úradných dokumentov, ponuky ubytovania v meste, možnosti dopravy, organizované podujatia v meste, hľadanie škôl či ihrísk pre deti a podobne.

Vzhľadom na to, že medzi ľuďmi z Ukrajiny v Košiciach je rozšírené pravoslávne vierovyznanie, ukrajinská komunita sa tu často stretáva počas náboženských sviatkov, ako sú Veľká noc alebo Vianoce. V dôsledku ruskej vojny na Ukrajine na Moyzesovej ulici vznikla aj Ukrajinská misia v Košiciach (v pôsobnosti gréckokatolíckej farnosti Košice – Staré Mesto), kde bol z Ukrajiny vyslaný duchovný. Aktívna je aj pravoslávna cirkevná obec v Košiciach.

1.1. Cudzinci a cudzinky v strategických dokumentoch mesta Košice

V meste Košice doposiaľ neboli prijaté strategické dokumenty zamerané na oblasť integrácie cudzincov, resp. utečencov. Hodnotiaci správa integrácie cudzincov v meste Košice, ktorú v roku 2018 vypracovalo ETP Slovensko, pritom konštatuje potrebu prípravy stratégie, resp. vízie mesta zameranej na integráciu cudzincov „vrátane poskytovania sociálnych služieb pre rastúci počet štátnych príslušníkov tretích krajín a migrantov“. Okrem dôležitosti prípravy stratégie a akčného plánu v spolupráci s ďalšími relevantnými aktérmi ďalej zdôrazňuje potrebu definovať spoluprácu medzi mestom a miestnymi zamestnávateľmi, ktorí poskytujú prácu cudzincom; zvýšiť počet sociálnych bytov, ktoré môžu byť k dispozícii pre štátnych príslušníkov tretích krajín (ŠPTK) a migrantov v núdzi; poskytovať pravidelné kurzy slovenského jazyka pre ŠPTK a migrantov; zriadiť informačné centrum ako miesto prvého kontaktu; zvýšiť povedomie o migrácii a jej pozitívnych vplyvoch pre mesto a jeho obyvateľov, ako aj zvýšiť účasť ŠPTK a migrantov na kultúrnych, spoločenských, športových a iných aktivitách organizovaných v meste Košice.⁹

2 Reoptanti odišli do ZSSR (na Ukrajinu) za vídinou lepšieho života, na základe Zmluvy o Zakarpatskej Ukrajine z 29. júna 1945 a Dohody o výmene obyvateľstva medzi ZSSR a Československom z 10. 7. 1946.

3 Viac informácií na <https://www.dniukrajiny.sk/>

4 Viac informácií na <https://www.karpaty-plast.sk/plast/sk>

5 RTVS: [Rádio Regina zaradí do vysielania novú reláciu pre ukrajinských utečencov](#), 13. 5. 2022.

6 Korzár (2022). Dostupné na: <https://kosice.korzar.sme.sk/c/22848451/kosicke-univerzity-su-pripravene-pomoc-ukrajinskym-studentom.html>

7 Napríklad Спілка українців в Словаччині, Українці в Кошицях * Ukrajinci v Košiciach (na Facebooku), TUKE I Кошице/Прешов, UPJŠ I Кошице, MATATA friends Кошице/Кošice (na Telegramu).

8 Skupina vznikla 12. júla 2015 a má 11 240 členov (k 10. januáru 2023).

9 Czikková, L., Mačáková, S. (2018). Dostupné online na: https://etp.sk/wp-content/uploads/2018/11/Audit_Report_Kosice_SK.pdf

ETP takisto na základe participatívneho procesu vypracovala Koncepciu integrácie cudzincov v meste Košice (2018).¹⁰ Tento materiál má odporúčací charakter a predstavuje prínosy prítomnosti cudzincov a cudziniiek pre samosprávu, navrhuje opatrenia pre ich úspešnú integráciu a prezentuje štatistické údaje o počte a štátnej príslušnosti cudzincov v meste. Predstavuje tiež možné prognózy vývoja v oblasti integrácie cudzincov a cudziniiek.

Téme migrácie a integrácie cudzincov sa venuje aj niekoľko dokumentov na úrovni Košického samosprávneho kraja (KSK). Regionálna integračná koncepcia – Cestovná mapa riadenej migrácie v Košickom kraji („Cestovná mapa“)¹¹ z roku 2015 konštatuje potrebu mapovania situácie, charakteristík a problémov populácie cudzincov v regióne vrátane dôrazu na potrebu zlepšenia a zintenzívnenia súčinnosti regionálnych aktérov integračnej politiky a návrh konkrétnych aktivít. Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja (PHSR) Košického samosprávneho kraja na roky 2016 – 2022¹² označuje migráciu za možný vážny problém spojený s obavami o vývoj v kraji. Cieľom PHSR je tzv. riadená migrácia – v zmysle článku 19 Európskej sociálnej charty sa podľa PHSR má týkať iba štátnych príslušníkov tretích krajín Rady Európy a ich rodinných príslušníkov.

Na Košický samosprávny kraj sa zamerala aj analýza Centra pre výskum etnicity a kultúry z roku 2018, ktorá okrem iného konštatuje, že košický región je pre cudzincov a cudzinky atraktívny aj z dôvodu rozvoja IT priemyslu a dostupných možností vysokoškolského štúdia. Za výzvu označila „začleniť cudzincov do svojich politík a strategického plánovania, avšak nielen ako zdroj pracovnej sily či turistov, ale predovšetkým ako obyvateľov žijúcich na svojom území.“¹³ Zmieňuje sa tiež o tom, že KSK je súčasťou Karpatského euroregiónu, ktorý bol založený ešte v roku 1993 a okrem Slovenska zahŕňa aj Ukrajinu, Maďarsko, Poľsko a Rumunsko. Z výskumu tiež vyplynulo, že kraju aj mestu Košice chýba jasná predstava, akým regiónom chce byť do budúcnosti, ako podporovať rozmanitý charakter a rozvíjať celý kraj, nielen jeho metropolu.¹⁴

1.2. Organizácie venujúce sa cudzincom a cudzinkám v meste

Na území Košíc pôsobia niekoľko organizácií, ktoré sa dlhodobo venujú podpore cudzincov a cudziniiek a sociálnej inklúzií:

- **Medzinárodná organizácia pre migráciu (IOM)** v Košiciach prevádzkuje **Migračné informačné centrum**. Cudzincov a cudzinkám z tretích krajín je k dispozícii v pracovných dňoch pre osobné, telefonické a e-mailové konzultácie v oblasti pracovného a práv-

neho poradenstva či vzdelávania.¹⁵

- **Slovenská humanitná rada (SHR)** podporuje integráciu osôb s udeleným azylom a poskytnutou doplnkovou ochranou, poskytuje poradenstvo v sociálnej, pracovnej, psychologickú a právnej oblasti, finančnú a materiálnu pomoc a kurzy slovenčiny.¹⁶
- Organizácia **ETP Slovensko** sa v meste dlhodobo venuje podpore a rozvoju potenciálu komunit s dôrazom na znevýhodnené skupiny a etnické menšiny. V roku 2018 vypracovala Koncepciu integrácie cudzincov v meste Košice¹⁷ a tiež Hodnotiacu správu integrácie cudzincov.¹⁸
- **Liga za ľudské práva** poskytuje utečencom, utečenkám, cudzincom a cudzinkám bezplatnú právnu pomoc a advokáciu, zameriava sa aj na osvetu smerom k väčšinovej spoločnosti. S UPJŠ v Košiciach zároveň spolupracuje pri vzdelávaní mladých právnikov a právničiek v oblasti azylového a migračného práva.¹⁹
- **Mareena** v Košiciach realizuje komunitné podujatia pre cudzincov a cudzinky aj miestnych ľudí a dobrovoľnícke aktivity zamerané primárne na utečencov a utečenký s cieľom podporiť ich začlenenie do spoločnosti na Slovensku. Od roku 2022 v Košiciach poskytuje aj kurzy slovenského jazyka a pracovné poradenstvo v rámci novovzniknutého Integračného centra Košického kraja.
- Od roku 1996 ako samostatný subjekt v Košiciach pôsobí aj **Arcidiecézna charita Košice**, ktorá svoju činnosť zameriava aj na pomoc sociálne a zdravotne znevýhodneným komunitám, ľuďom v núdzi, aj cudzincom a cudzinkám prichádzajúcim na Slovensko.
- Od roku 2002 v meste pôsobí aj **Gréckokatolícka eparchiálna charita Košice**, ktorá svoju činnosť zameriava na pomoc viacerým cieľovým skupinám vrátane ľudí s utečeneckým a migrantným statusom.²⁰

1.3. Počet cudzincov a cudziniiek na území mesta

V posledných rokoch na Slovensku počet cudzincov, osobitne štátnych príslušníkov tretích krajín, stúpal. Na konci roka 2021 žilo na Slovensku 167 519 cudzincov a cudziniiek s povolením na pobyt, pričom podiel ľudí z krajín mimo EÚ bol 66,5 % a najväčšiu časť z tohto podielu tvorili osoby z Ukrajiny (56 480, tretina z celkového počtu cudzincov a cudziniiek na Slovensku).²¹ Hodnotiacia správa integrácie cudzincov v meste Košice z roku 2018 uvádza, že počet ŠPTK v meste k 31. máju 2018 predstavoval 4 900 ľudí, čo tvorilo 2 % obyvateľov a obyvateľiek mesta. Väčšina z nich pritom pochádzala z Ukrajiny, Vietnamu a Číny.

10 Czikková, L., Mačáková, S. (2018) https://etp.sk/wp-content/uploads/2019/02/Kosice-City-Integration-Agenda_SK.pdf

11 Cestovná mapa riadenej migrácie v Košickom kraji (2015). Dostupné na: https://dz2fe.vucke.sk/Home/ZasadnutiaDetailBod?id_session=109&id_node=2728

12 KSK (2015). Dostupné na: https://web.vucke.sk/files/dokumenty/pub/regionalny_rozvoj/phsr/2015/phsr_kosickeho_kraja_2016_2022.pdf

13 Luptáková Z., Medľová K. (2018). Dostupné na: <https://www.hrl.sk/assets/files/obsah/154-Integracia-cudzincov-v-KSK.pdf>

14 Tamtiež.

15 Informácie z webovej stránky IOM dostupné na <https://www.iom.sk/sk/kontakty.html>

16 <https://nasiutecenci.sk/rifugio/>

17 Czikková, L., Mačáková, S. (2018) https://etp.sk/wp-content/uploads/2019/02/Kosice-City-Integration-Agenda_SK.pdf

18 Czikková, L., Mačáková, S. (2018). Dostupné na https://etp.sk/wp-content/uploads/2018/11/Audit_Report_Kosice_SK.pdf

19 Informácie z webovej stránky organizácie dostupné na <https://www.hrl.sk/sk/o-nas/vizia-a-misia>

20 Informácie z webovej stránky organizácie dostupné na <http://charita2.grkatke.sk/o-nas-2/>

21 Na území Košického kraja žilo k 30. júnu 2021 11 831 štátnych príslušníkov tretích krajín. Tento počet sa v priebehu roka 2022 vplyvom príchodu utečieniek a utečencov z Ukrajiny viac než zdvojnásobil na 26 869. ŠPTK. ÚHCP (2022). Dostupné na: <https://bit.ly/40MH3Vj>

Z hľadiska vekovej štruktúry takmer tretinu z nich tvorili mladí ľudia, resp. študenti a študentky, z ktorých väčšina pochádzala z Ukrajiny, ďalej tiež z Ruska, Afganistanu, Indie, Vietnamu, Číny, Izraela, Saudskej Arábie a Líbye. Správa v tom čase konštatovala trend rastúceho počtu práve pri prichádzajúcich študentoch z Ukrajiny.²²

Ku koncu roka 2021 žilo v meste Košice podľa údajov ÚHCP 6 689 štátnych príslušníkov tretích krajín, pričom ich počet sa v priebehu roka 2022 takmer zdvojnásobil, prevažne pre príchod utečencov a utečieniek z Ukrajiny. Údaje o náraste počtu ŠPTK na území Košíc v členení podľa jednotlivých okresov ponúkajú Tabuľky 1. a 2.

Tabuľka 1. Štátni príslušníci tretích krajín v meste Košice podľa okresov a typu pobytu (k 31. 12. 2022)²³

Košice – okres	Prechodný pobyt	Tolerovaný pobyt*	Trvalý pobyt	Celkový súčet
Košice I	1 869	2 459	622	4 950
Košice II	3 180	1 929	579	5 688
Košice III	260	151	152	563
Košice IV	734	678	413	1 825
Celkový počet	6 043	5 217	1 766	13 026

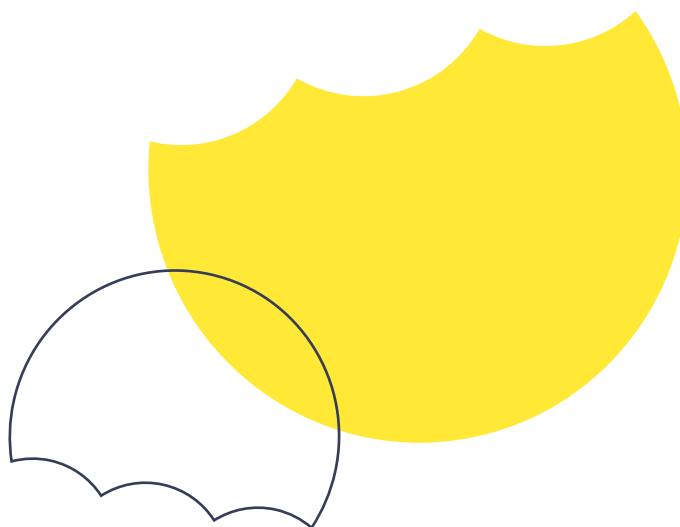
Zdroj: ÚHCP (2023) a vlastné prepočty. *Tolerovaný pobyt je typ pobytu, ktorý o. i. zahŕňa ľudí, ktorým bolo na Slovensku poskytnuté dočasné útočisko.

Tabuľka 2. Štátni príslušníci tretích krajín v meste Košice podľa okresov a typu pobytu (k 31. 12. 2021)

Košice – okres	Prechodný pobyt	Trvalý pobyt	Celkový počet
Košice I	1 625	595	2 220
Košice II	2 593	560	3 153
Košice III	220	132	352
Košice IV	577	387	964
Celkový počet	5 015	1 674	6 689

Zdroj: ÚHCP (2023) a vlastné prepočty

Na území mesta Košice, prirodzene, najväčší podiel ŠPTK tvoria osoby s ukrajinskou štátnou príslušnosťou. Tie tvorili v meste najväčší podiel aj pred vypuknutím vojny na Ukrajine, ich podiel sa však v roku 2022 výrazne zvýšil, ako je možné vidieť v Tabuľke 3.

²² Czikková, L., Mačáková, S. (2018). ETP Slovensko. Dostupné online na: https://etp.sk/wp-content/uploads/2018/11/Audit_Report_Kosice_SK.pdf

²³ Poznámka ÚHCP (2022) k údajom v Tabuľke 1, 2 a 3: „Uvedené štatistické údaje boli neštandardne spracované z variabilných zoznamov informačného systému ECU, pričom sa nemusia úplne zhodovať s oficiálne zverejnenými štatistikami stavu platných pobytov na území SR vzhľadom na iný čas a spôsob spracovania a vzhľadom na neštandardnú požiadavku (až na úroveň mesta). V poskytnutých údajoch nie sú zahrnuté ŠPTK, ktorým sa skončila platnosť pobytu, avšak z dôvodu legislatívnej výnimky (zmena v zákone o pobyte cudzincov z dôvodu ochorenia COVID-19 a Ukrajina) sa ich pobyt považuje za platný, nakoľko zdrojový IS ECU nebol na tento mimoriadny stav modifikovaný.“

Tabuľka 3. Štátni príslušníci tretích krajín v meste Košice podľa krajiny pôvodu k 31. 12. 2022 a 31. 12. 2021

	2022		2021	
	Počet	Podiel	Počet	Podiel
Štátni príslušníci tretích krajín SPOLU	13 026	100 %	6 689	100 %
Ukrajina	9 959	76,5 %	3 846	57,5 %
Vietnamská socialistická republika	775	5,9 %	711	10,6 %
Ruská federácia	321	2,5 %	277	4,1 %
Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska	279	2,1 %	277	4,1 %
Izraelský štát	247	1,9 %	223	3,3 %
ostatné štáty	1 445	11,1 %	1 355	20,3 %

Zdroj: ÚHCP (2022) a vlastné prepočty

Podľa údajov ÚHCP sa k 28. decembru 2022 v Košiciach (v okresoch Košice I-IV) nachádzalo spolu 5 205 ľudí s dočasným útočiskom, pričom približne tretinu (33,2 %) z nich tvorili deti a mladí vo veku od 0 do 17 rokov a viac ako polovicu (55,5 %) ľudia vo veku 18 až 60 rokov. Viac ako dve tretiny z celkového počtu ľudí s dočasným útočiskom v Košiciach tvorili ženy (67,4 %).

Tabuľka 4. Počty ľudí s dočasným útočiskom v Košiciach k 28. 12. 2022

Pobyt v SR - územný celok okres	Veková skupina/pohlavie									Spolu
	0 – 17		0 – 17 spolu	18 – 60		18 – 60 spolu	60+		60+ spolu	
	mužské	ženské		mužské	ženské		mužské	ženské		
Košice I	407	388	795	303	1 111	1 414	71	178	249	2 458
Košice II	331	283	614	258	827	1 085	72	164	236	1 935
Košice III	32	31	63	7	54	61	10	17	27	151
Košice IV	129	128	257	46	284	330	30	44	74	661
Spolu	899	830	1 729	614	2 276	2 890	183	403	586	5 205

Zdroj: ÚHCP (2022)

Poznámka: Vzhľadom na to, že utečenci fluktuujú a pri odchode alebo príchode na nové miesto nie vždy ohlásia zmenu pobytu, predpokladáme, že uvedené údaje nereprezentujú presný počet ľudí, ktorí sú fyzicky v okrese. Odhad predstaviteľov mesta, ktorí pracujú s touto komunitou v Centre prvého kontaktu, bol koncom roka 2023 na úrovni cca 6 000.

2. Reakcia mesta Košice na príchod utečieniek a utečencov z Ukrajiny

2.1. Personálne a organizačné zabezpečenie pomoci

Po spustení ofenzívy Ruska proti Ukrajine 24. februára 2022 sa v Košiciach zdvihla vlna dobrovoľníckych aktivít zameraných na pomoc prichádzajúcim ľuďom. Táto pomoc bola z krátkodobého hľadiska účinná, prebiehala pomerne spontánne, nekoordinovane a nebola dlhodobou udržateľná. 3. marca 2022 mesto v reakcii na príchod veľkého počtu utečencov a utečieniek otvorilo Centrum prvého kontaktu (CPK) v priestoroch kúpaliska Červená hviezda, ďalej na parkovacej ploche pred týmto kúpaliskom, kde bolo umiestnených 22 kontajnerov a tiež pred budovou Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny Košice (ÚPSVaR), kde sa nachádzalo 24 kontajnerov núdzového ubytovania. Ľudia prichádzajúci z Ukrajiny tu získali pomoc vo forme núdzového ubytovania, stravy a informácií o možnostiach pobytu a dostupných službách.

Činnosť CPK bola v prvej fáze existencie nedostatočne koordinovaná, čo bolo spôsobené najmä preťaženosťou dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, absenciou riadiaceho personálu a vysokým počtom prichádzajúcich ľudí z Ukrajiny. V najkritickejšej fáze prechádzalo centrom približne 2 000 – 2 500 ľudí denne a pracovalo tu zhruba 50 dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Podľa informácií mesta sa často stávalo, že dobrovoľníci a dobrovoľníčky boli v službe aj 24 hodín, pričom časť z nich tvorili ukrajinskí študenti a študentky vysokých škôl, ktorí boli emočne najviac zasiahnutí situáciou vo svojej krajine.²⁴ V reakcii na to mesto definovalo oblasti, ktoré je potrebné posilniť: zabezpečenie ubytovania, chod a logistika CPK a zabezpečenie dostatočného počtu dobrovoľníkov, resp. personálu centra. Ku spolupráci na prevádzke CPK boli prizvaní externí spolupracovníci a spolupracovníčky – tým sa po analýze situácie prerozdělili úlohy a pridělila agenda, ktorú bolo potrebné posilniť. K posilneniu kľúčových činností centra prispeli aj súkromní aktéri, ktorých mesto Košice oslovilo – napr. agentúra Amadeus či spoločnosť Kedex. Postupne došlo aj k reorganizácii prevádzky centra s cieľom zvýšiť bezpečnosť chodu CPK. Prostredníctvom koordinátoriek a koordinátorov sa podarilo zabezpečiť fungovanie CPK na zmeny a sprehľadniť celkový chod centra.

V reakcii na príchod ľudí z Ukrajiny mesto Košice od 1. marca 2022 vytvorilo tiež pozíciu splnomocnenca pre humanitárnu pomoc utečencom z Ukrajiny.²⁵ Stal sa ním Roman Dohovič, s mandátom na výkon tejto funkcie najskôr do decembra 2022, neskôr do konca apríla 2023.²⁶

Oddelenie sociálnych vecí Magistrátu mesta Košice v súvislosti s narastajúcim počtom utečencov a utečieniek v meste zabezpečovalo administratívnu pre komisiu, ktorá mala v kompetencii rozdeľovanie dotácií

mimovládny organizáciám zapojeným do pomoci a od 1. marca 2022 aj účasť na pravidelných koordinačných stretnutiach s týmito organizáciami. V *Správe o vývoji situácie s utečeneckou vlnou z Ukrajiny v súvislosti s vojnou na Ukrajine* mesto skonštatovalo, že „z dôvodu akcelerácie problémov súvisiacich s prílevom odíedencov z Ukrajiny do mesta Košice, s cieľom neovplyvniť výkon aktivít v oblasti sociálnej pomoci a sociálnych služieb vo vzťahu k obyvateľom mesta, nebolo v silách oddelenia sociálnych vecí zabezpečiť koordinovanie všetkých činností zameraných na zlepšenie situácie odíedencov komplexne“. Podľa mesta bolo však potrebné oddelenie sociálnych vecí aspoň dočasne personálne posilniť, čo riešilo prostredníctvom príkazných zmlúv s osobami zabezpečujúcimi nepretržitú koordináciu vysokého počtu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, zapájanie tlmočníkov či tlmočníčok a informovanie o možnostiach dobrovoľníctva v CPK dovnútra aj navonok.²⁷ Činnosti a služby poskytované v CPK sa tak zabezpečovali vďaka koordinácii rôznych subjektov. Po technickej stránke prevádzku centra zabezpečovali externí dodávatelia aj mestské podniky, napr. spoločnosť Tepelné hospodárstvo Košice. S Regionálnym úradom verejného zdravotníctva mesto konzultovalo zabezpečenie hygieny v centre, pre využitie dostupných možností prepravy utečencov a utečieniek mesto konzultovalo aj so spoločnosťami BoltTechnology a Wizz Air. Intenzívna spolupráca v rámci prevádzky centra prebiehala s mestskou políciou aj mimovládny organizáciami ako IOM, IPčko či World Central Kitchen. Oddelenie sociálnych vecí mesta Košice od 1. apríla 2022 zabezpečovalo v Centre prvého kontaktu aj stravu. Prostredníctvom spolupráce s Úradom vysokého komisára OSN pre utečencov (UNHCR) sa činnosť Magistrátu mesta Košice koordinovala s aktivitami ďalších organizácií a iniciatív. Spravovaním priestorov CPK bola poverená príspevková organizácia mesta – Košické kultúrne centrá K13. V spolupráci s IT Valley zas mesto vytvorilo online prihlasovací formulár pre dobrovoľníkov a dobrovoľníčky, prostredníctvom ktorého bolo možné upravovať harmonogram ich práce podľa aktuálnych potrieb. Počas jari 2022 v CPK svoje služby poskytovali aj ľudia zo Slovenského Červeného kríža (SČK). Od leta 2022 sa už v centre neposkytuje lekárska starostlivosť – urgentné prípady rieši rýchla záchranná služba. Koncom mája 2022 došlo k opätovnej reorganizácii CPK, čo súviselo jednak s prípravou kúpaliska Červená hviezda na letnú prevádzku, ale aj s nesúhlasom ÚPSVaR s umiestnením kontajnerov núdzového ubytovania v priestoroch pri budove úradu a využívaním jedálne ÚPSVaR na ďalšie služby utečencom a utečenkám. Ku koncu roka 2022 pôsobili v objekte CPK UNHCR, UNICEF, SHR, IOM a IPčko.

Spomedzi mestských častí zohralo v pomoci utečencom a utečenkám z Ukrajiny významnú úlohu Staré Mesto, najmä v období hneď po vypuknutí vojny. Mestská časť otvorila vlastné centrum „Centrum pomo-

24 Mesto Košice (2022). *Správa o vývoji situácie s utečeneckou vlnou z Ukrajiny v súvislosti s vojnou na Ukrajine*. (dostupný na vyžiadanie)

25 Fabián, V. (2022). Košice majú splnomocnenca pre pomoc vojnovým utečencom. Dostupné na: <https://www.kosice.sk/clanok/kosice-maju-splnomocnenca-pre-pomoc-vojnovym-ute-cencom>

26 Centrálny register zmlúv, dostupné na <https://crz.gov.sk/data/att/3526019.pdf> a <https://crz.gov.sk/data/att/3809794.pdf>

27 Mesto Košice (2022). *Správa o vývoji situácie s utečeneckou vlnou z Ukrajiny v súvislosti s vojnou na Ukrajine*. (dostupný na vyžiadanie)

ci SOS Ukrajina 2022“, v ktorom vydávala potravinovú pomoc tri dni v týždni.²⁸ Podporu prichádzajúcim ľuďom z Ukrajiny v centre poskytovali dobrovoľníci a dobrovoľníčky, priestory poskytla mestská časť. K dobrovoľníckej práci sa pridala aj ukrajinská komunita asistujúca s triedením oblečenia, potravín či iných foriem materiálnej pomoci, ktorú pre centrum zabezpečovali jednotlivci a firmy. Centrum fungovalo od marca 2022 do júla 2022. Pre nedostatočné financovanie a malú návštevnosť bolo zatvorené, no jednotlivci naďalej osobne pomáhali ukrajinským utečencom a utečenkám.²⁹ Obdobne reagovali aj ostatné mestské časti.

Mesto Košice v súvislosti s pomocou ľuďom prichádzajúcim z Ukrajiny spolupracovalo aj s inými mestami, napríklad v súvislosti so zabezpečením fungovania veľkokapacitných centier, aktivít na hraniciach a v rámci nadväzovania kontaktov s mimovládnyimi organizáciami (komunikácia s mestom Michalovce, Sobrance, Bratislava). Prebiehala aj spolupráca s krajinami V4, prostredníctvom online videorozhovorov s účasťou mesta (v apríli a máji 2022).

Zároveň dňa 20. júna 2022 bolo otvorené Integračné centrum KSK, kde v súčasnosti pôsobí 10 mimovládnych organizácií, menovite: Arcidiecézna charita Košice, Človek v ohrození, Dorka, ETP Slovensko, Liga za duševné zdravie, Liga za ľudské práva, Mareena, Nadácia Dedo, Oáza – nádej pre nový život, Všetci pre rodinu. Priestory na túto spoluprácu poskytol KSK. Ide o jedinečnú spoluprácu mimovládnych organizácií s cieľom poskytovať komplexnú podporu cudzincom (v súčasnosti najmä Ukrajinkám a Ukrajincom) pri začleňovaní do väčšinovej populácie. Na jednom mieste ide o poskytovanie psychologického, pracovného, právneho alebo sociálneho poradenstva. Rovnako ako aj pomoc pri hľadaní ubytovania, poskytovaní informácií o ďalších službách a ponuku jazykových kurzov slovenčiny, prípadne ďalších vzdelávacích workshopov a infoseminárov.

2.2. Núdzové služby pre utečenky a utečencov

Zabezpečovanie informovanosti

V rámci pomoci prichádzajúcim utečencom a utečenkám z Ukrajiny bolo kľúčové predovšetkým poskytovanie potrebných informácií, či už prostredníctvom infobodov, informačných liniek alebo organizovaním podujatí, prípadne distribúciou informačných materiálov.

Pre ľudí z Ukrajiny, ktorí do mesta Košice prichádzali vlakom či autobusovou dopravou, Košický samosprávny kraj na Hlavnej železničnej a autobusovej stanici vytvoril infobody, kde dobrovoľníci a dobrovoľníčky z Dobrovoľníckeho centra VÚC KE poskytovali informácie o doprave, ubytovaní, hmotnej a finančnej pomoci, pomáhali s tlmočením a najmä hľadaním potrebných dopravných spojov. Tieto body fungovali kontinuálne aj v decembri 2022. Taktiež bol zabezpečený stan, v ktorom mali ľudia možnosť zohriať sa, najesť sa a napiť, zavolať blízkym a dostať zdravotnú pomoc. Autobusy s utečencami a utečenkami, ktoré do Košíc prichádzali z hraničného priechodu Vyšné Nemecké, zasta-

vovali priamo v CPK pri kúpalisku Červená hviezda, kde sa utečenci mohli dozvedieť informácie týkajúce sa ďalšieho tranzitu či núdzového ubytovania. Dobrovoľníci a dobrovoľníčky zisťovali možnosti prepravy podľa potrieb konkrétnych osôb, ktoré následne sprevádzali na železničnú či autobusovú stanicu, kde asistovali pri kúpe cestovných lístkov a pri vypravádzaní.

Do septembra 2022 fungovalo aj call centrum, ktoré utečenkám a utečencom poskytovalo informácie v ukrajínčine. Linka bola zriadená niekoľko dní po napadnutí Ukrajiny a riadenie jej činnosti mal v kompetencii splnomocnenec pre humanitárnu pomoc utečencom z Ukrajiny Roman Dohovič. Otázky adresované call centru kopírovali najurgentnejšie potreby prichádzajúcich ľudí – v prvých dňoch sa týkali predovšetkým ubytovania či materiálnej pomoci. V čase zavádzania príspevku na ubytovanie zo strany štátu to boli najmä s tým spojené otázky, ale aj požiadavky týkajúce sa začlenenia do vzdelávania, sociálnej a zdravotnej starostlivosti či možnosti zamestnania. „Postupom času sa menilo aj zloženie volajúcich. V začiatkoch krízy väčšinou volali slovensky hovoriaci občania, ktorí sa informovali buď pre svoju potrebu, alebo pre Ukrajinky a Ukrajincov, ktorých ubytovali. Dnes sa dá povedať, že viac otázok už smeruje od ukrajinsky hovoriacich osôb,“ uvádza Správa o vývoji situácie s utečeneckou vlnou z Ukrajiny v súvislosti s vojnou na Ukrajine.³⁰ Na začiatku svojej činnosti linka poskytovala informácie nonstop, v ukrajinskom aj slovenskom jazyku. Počas dňa prevádzku zabezpečovali dobrovoľníci a dobrovoľníčky, v noci mestská polícia. Neskôr infolinka fungovala iba počas pracovných dní od 8.00 do 18.00 hod. V najvyťaženejšom období linka vybavila 100 kontaktov denne. Jej činnosť bola v septembri 2022 pozastavená z dôvodu nižšej vyťaženia a začlenenia tejto služby do dlhodobej pomoci utečencom a utečenkám.

Informovanie ľudí prichádzajúcich z Ukrajiny zabezpečovalo aj staromestské Centrum pomoci SOS Ukrajina 2022. Mestská časť Košice – Staré Mesto iniciatívu podporila poskytnutím koordinátorky, ktorá zohrala kľúčovú úlohu (preklady a tlmočenie zo/do slovenčiny do ruštiny, sprevádzanie ľudí na úrady, asistencia pri sprostredkovaní zdravotnej starostlivosti).

Bezplatnú infolinku zriadil aj Košický samosprávny kraj. V najkritickejšom období ju nepretržite obsluhovali dobrovoľníci a dobrovoľníčky. Ukrajincom a Ukrajinkám v ich materinskom jazyku poskytovali rôzne informácie, napríklad o možnostiach ubytovania, dopravných spojeniach, humanitárnej pomoci či o podmienkach udelenia azylu alebo o zabezpečení školskej dochádzky pre školopovinné deti. Linka bola určená aj všetkým, ktorí chceli pomôcť vojnovým utečencom. V čase náhlych zmien župa v meste distribuovala propagačné materiály s komplexnými informáciami v ukrajínčine aj angličtine.

Poskytovanie ubytovania

Hneď po vypuknutí vojenského konfliktu mesto koordinovalo poskytovanie núdzového ubytovania v spolupráci s rôznymi poskytovateľmi, nakoľko Košicami v tom čase prechádzalo denne 2 000 – 2 500 ľudí. V priestoroch kúpaliska Červená hviezda bolo zabezpečené krátkodobé

28 Informácie dostupné na: <https://www.teraz.sk/regiony/centrum-pomoci-sos-ukrajina-2022-v-kosi/644340-clanok.html>

29 Informácie od dobrovoľníčky centra Viktorije Bondarenko, koordinátorky centra Sylvie Soliarovej, z facebookovej stránky „SOS UKRAJINA 2022 MČ Košice Staré Mesto“.

<https://www.facebook.com/groups/646960159897462/>

30 Mesto Košice (2022). Správa o vývoji situácie s utečeneckou vlnou z Ukrajiny v súvislosti s vojnou na Ukrajine. (dostupný na vyžiadanie)

núdzové ubytovanie pre približne 200 osôb. V období najväčšieho príchodu utečencov a utečieniek však prenocovanie na tomto mieste využívalo 350 až 400 ľudí. Podľa informácií mesta bolo ďalšie núdzové ubytovanie k dispozícii v priestoroch bytového podniku, v centrách voľného času či v telocvičniach základných škôl, ako ilustruje Tabuľka 5. Mesto teda spolu poskytovalo núdzové ubytovanie v počte viac ako 500 miest.³¹

Tabuľka 5. Miesta núdzového ubytovania vytvorené mestom Košice v období od marca do júna 2022

Miesto núdzového ubytovania	Kapacita
Bytový podnik tzv. „kontajnerové mestečko“	24
Bytový podnik – tzv. „domček“	28
Psychosociálne centrum	18
CVČ – Popradská	50
CVČ – Nižná Úvrať	50
CVČ – Charkovská – telocvičňa	60
Telocvičňa – ZŠ Masarykova	40
Telocvičňa – Požiarnická	60
Kulturpark	16

Zdroj: Magistrát mesta Košice (2022)

Ďalšiu kapacitu vytvoril KSK v kapacite 450 lôžok v 25 zariadeniach núdzového ubytovania po celom kraji, prevažne na školách a školských internátoch, kde podľa informácií KSK z marca 2023 prenocovalo vyše 6 100 ľudí. Neskôr sa postupne darilo znižovať núdzové ubytovacie kapacity v priestoroch škôl a CVČ, ktoré sa vrátili k riadnemu fungovaniu – najmä v dôsledku klesajúceho počtu utečencov a utečieniek a po zavedení systému tzv. Poslednej míle, v rámci ktorého boli prichádzajúci ľudia z Ukrajiny prerozdeľovaní a prepravovaní do ostatných krajských miest a lokácií na Slovensku. Ďalším dôvodom bolo, že zhruba od polovice apríla 2022 bola vytváraná kapacita aj pre strednodobé až dlhodobé ubytovanie v spolupráci s ďalšími aktérmi (Charity – arcidiecézna aj gréckokatolícka, fary). V polovici októbra 2022 sa mesto pripravovalo na možné zvýšenie počtu prichádzajúcich ľudí z Ukrajiny. V prípade potreby je schopné ponúknuť pohotovostné bývanie v kapacite 1 000 lôžok v priebehu 24 hodín. Nemá už však ďalšiu kapacitu na dlhodobé ubytovanie, s najväčšou pravdepodobnosťou bude poskytovať už len ubytovanie núdzového charakteru.

Podporu vo forme sprostredkovania ubytovania prichádzajúcim utečencom a utečenkám zabezpečovalo aj Staré Mesto prostredníctvom iniciatívy SOS Ukrajina 2022. Mestská časť vytvorila databázu dostupného bývania u súkromných ubytovateľov, ktorí túto možnosť ponúkli oznámením na telefonickú linku. Rovnako túto podporu ohľadom informácií o núdzovom ubytovaní poskytoval aj KSK cez infopoint na košickej vlakovkej stanici alebo bezplatnú infolinku, ktorú teraz prevádzkuje Integračné centrum KSK. Podporu pri hľadaní ubytovania prevzala aj SHR (v priestoroch CPK) a pilotný polročný projekt IOM, v rámci ktorého sú okrem ubytovania poskytované ďalšie integračné služby za pomoci sociálneho pracovníka, psychológa alebo právnik, s cieľom uľahčiť osamostatnenie sa a integráciu. Ide prevažne o pomoc

31 Tamtiež.

matkám s deťmi, ktoré sa chcú usadiť a zamestnať, prihlásiť deti do materských a základných/stredných škôl v Košiciach a okolí. Projekt sa začal od septembra 2022 s kapacitou 103 miest v priestoroch ubytovne v Košiciach. Svoje ubytovacie kapacity ľuďom z Ukrajiny ponúkli aj Arcidiecézna charita, Gréckokatolícka eparchiálna charita alebo centrum Dorka.

Materiálna pomoc

Zbierky materiálnej pomoci začali v Košiciach medzi prvými organizovať v kultúrnom centre Kulturpark (K-13), v spolupráci s mestom Košice a mestským úradom v Užhorode. Zbierka fungovala od 26. februára 2022, zapájali sa do nej aj študenti a študentky z Ukrajiny a ďalší dobrovoľníci a dobrovoľníčky, organizovaní prostredníctvom mimovládnych organizácií a iniciatív ako napríklad Slovenský Korpus Ukrajinských Študentov (SKKUS), Družba Slovensko – Ukrajina, n. o. (iniciatíva podnikateľských subjektov, zamestnávateľov ich právnych zástupcov na oboch stranách hranice). V danej lokalite sa zhromažďovali aj informácie od ľudí a inštitúcií, ktoré mohli poskytnúť utečencom ubytovanie v celom Košickom kraji. Časom sa k dobrovoľníctvu pri triedení vecí dostali aj sami utečenci a utečenky, snažiac sa nájsť v týchto priestoroch užitočné informácie, nových známych, podporu a možnosť osobného kontaktu. Podľa riaditeľky Integračného centra Košického kraja sa táto zbierka vyznačovala dobrou organizáciou práce aj kolektívom. Pomoc sa posielala aj kamiónmi priamo na Ukrajinu. Zbierka sa v júni 2022 premiestnila do menších priestorov v rámci areálu Kulturparku a v auguste 2022 bola ukončená.

Ďalšie zbierky alebo materiálnu pomoc poskytovali aj tieto organizácie: Centrum pomoci SOS Ukrajina 2022 na Hviezdoslavovej ulici (v správe mestskej časti Košice – Staré Mesto) – výdajňa jedla a ďalšej materiálnej pomoci; CPK mesta Košice v priestoroch kúpaliska Červená hviezda – príjem nových ľudí, ktorým bola poskytovaná strava a nápoje; Humanitárny sklad KSK v Košiciach, Slovenský Červený kríž, rovnako sa pripojili charity a jednotlivé cirkvi, ktoré pôsobia na území Košíc. Od leta 2022 bola materiálna pomoc obmedzenejšia, nakoľko sa vyprázdnil sklady vrátane potravinovej pomoci. Zapojenie obyvateľov tiež oslabilo a zbierky Kulturparku či mestskej časti Košice – Staré Mesto sa ukončili. Do konca roku 2022 materiálnu pomoc poskytovala Arcidiecézna charita, Gréckokatolícka eparchiálna charita, Slovenský Červený kríž v Košiciach či Košický samosprávny kraj. Pri Košiciach v obci Haniska vzniklo medzinárodné humanitárne logistické centrum³² pre potreby poskytovania humanitárnej pomoci zo strany členských štátov EÚ. Centrum vzniklo ako tretie svojho druhu, prvé dve boli uvedené do prevádzky v Poľsku a Rumunsku.

Sociálna podpora

Sociálne dávky pre ukrajinských utečencov a utečenky spočiatku poskytoval Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny SR. Platby prebiehali od februára do apríla 2022. Od mája 2022 prešlo poskytovanie sociálnej pomoci z kompetencie vlády SR na medzinárodné organizácie – UNHCR, UNICEF a IFRC. Od septembra 2022 túto kompetenciu prevzali opäť slovenské úrady a ukrajinskí utečenci a utečenky získali možnosť získať sociálnu podporu za rovnakých podmienok ako ľudia zo Sloven-

³² <https://kosice.korzar.sme.sk/c/22868542/v-haniske-vzniklo-medzinarodne-humanitarne-logisticke-centrum.html> (18. 1. 2023)

ska (za predpokladu, že mesačne odpracujú 32 hodín verejnoprospešnej alebo dobrovoľníckej práce). Deťom ukrajinských utečencov a utečencov, ktorí už boli zaregistrovaní v systéme pomoci, bola v októbri 2022 vyplatená jednorazová finančná pomoc vo výške 120 eur na dieťa do 17 rokov. Zároveň bola v zimnom období možnosť požiadať o jednorazovú pomoc vo výške 150 eur, ktorú rovnako poskytovali medzinárodné organizácie UNHCR a UNICEF.

Pobytové a právne poradenstvo

Právne poradenstvo prichádzajúcim ľuďom z Ukrajiny začala poskytovať Medzinárodná organizácia pre migráciu (IOM), a to v Centre prvého kontaktu, ale aj mimo neho, napríklad v rámci pilotného integračného projektu. Tento druh poradenstva utečenkám a utečencom poskytoval aj Úrad vysokého komisára OSN pre utečencov (UNHCR) prostredníctvom Slovenskej humanitnej rady, ktorá okrem základného právneho poradenstva poskytuje aj asistenčné služby pri komunikácii utečencov a utečieniek s úradmi, zariadeniami lekárskej starostlivosti, s bankami a ďalšími inštitúciami. V súčasnosti s pomocou mobilného tímu môže zabezpečiť aj sprievod k jednotlivým službám. Začiatkom júna 2022 v centre Košíc spustilo činnosť Integračné centrum slovenskej gréckokatolíckej charity. Odborníci a odborníčky z oblasti psychológie, prekladateľstva či sociálnej práce, vrátane ukrajinských utečencov a utečieniek, tu začali poskytovať podporu pri príprave dokumentov, hľadani bývania, zápise detí do školy alebo škôlky, pri hľadaní zamestnania, objasňovaní možností materiálnej a humanitárnej pomoci a kvalifikovanej psychologickej podpory. V Integračnom centre KSK právnu pomoc zabezpečuje Liga za ľudské práva.

Zdravotná a psychologická pomoc

Od začiatku príchodu utečencov a utečieniek z Ukrajiny na Slovensko poskytuje Liga za duševné zdravie tejto cieľovej skupine bezplatnú telefonickú linku pomoci „Nezábudka“ v ukrajinskom jazyku. Liga zároveň rozvinula v Košiciach viaceré pomocné a podporné skupiny a arteterapie. V Košiciach pôsobí aj organizácia IPčko v priestoroch Centra prvého kontaktu a svojho kontaktného bodu pre ľudí v krízových životných situáciách Káčko. Najskôr poskytovala psychologickú pomoc prostredníctvom slovenských psychológov a psychologičiek s tlmočením do ukrajiny, neskôr získali do tímu aj ukrajinských kolegov. Taktiež od 7. marca 2022 poskytujú aj linku pomoci pre ľudí z Ukrajiny, v spolupráci s neziskovou organizáciou Človek v ohrození a spoločnosťou Orange. Ide o bezplatnú a anonymnú Krízovú linku pomoci v ukrajinskom jazyku.

Vedenie Univerzitnej nemocnice Louisa Pasteura otvorilo týždeň po začiatku vojny špeciálne centrum pre lekársku starostlivosť o ukrajinských utečencov a utečenky – Ukraine Care Center (UCC). Prví ukrajinskí pacienti a pacientky boli ošetrení už 28. februára 2022. Na liečbe sa podieľali aj ukrajinskí zdravotníci a zdravotníčky, ktorí predtým pracovali v tejto nemocnici, pričom na začiatku sa pozornosť sústredila na pacientov s ochorením COVID-19 a ich liečbu. Aj nepoistení utečenci a utečenky mohli dostať lekársku starostlivosť a lieky, Ministerstvo zdravotníctva SR zabezpečilo úhradu liečebných nákladov. V prvých mesiacoch po začiatku vojny sa do centra hlásilo viac ako 30 ľudí denne, v

súčasnosti (december 2022) je to takmer 15 ľudí denne. UCC poskytuje pohotovostnú starostlivosť a aktívne spolupracuje aj s inými zdravotníckymi zariadeniami v meste, kam sú utečenci a utečenky odosielaní podľa závažnosti či typu ich zdravotných problémov. O deti utečencov a utečieniek (osoby do 19 rokov) sa stará Detská fakultná nemocnica. V rámci činnosti UCC bola zriadená aj bezplatná nonstop linka psychologickej pomoci v ukrajiny. Za viac ako šesť mesiacov práce zdravotníckymi pracovníkmi a pracovníčkami centra ošetrili, pomohli a poskytli lekársku pomoc viac ako 2 500 utečencom a utečenkám z Ukrajiny.³³

Zdravotnú starostlivosť prichádzajúcim ľuďom z Ukrajiny v priestoroch CPK počas prvých mesiacov poskytoval aj Slovenský Červený kríž, od júna 2022 však svoju činnosť ukončil z finančných a organizačných dôvodov. Služby zdravotnej starostlivosti utečencom a utečenkám dočasne poskytovala aj spoločnosť Váš lekár. Košický samosprávny kraj zabezpečil prichádzajúcim ľuďom z Ukrajiny testovanie a očkovanie proti ochoreniu COVID-19. Z dôvodu nižšieho záujmu sa tieto služby zrušili a v prípade potreby vykonával testovanie Červený kríž.

Iné formy pomoci

Po opadnutí náporu príchodu utečencov, v druhej polovici mája 2022, bol zavedený projekt „Poslednej míle“. Jednotlivé krajské mestá sa v rámci neho striedali (v týždenných intervaloch) v starostlivosti o distribúciu nových utečieniek a utečencov na územie ich samosprávnych krajov a v poskytovaní s tým spojených služieb. V rámci projektu boli prichádzajúci ľudia navigovaní už od hraníc, prípadne vo veľkokapacitnom centre v Michalovciach, odkiaľ cestovali do jednotlivých krajov podľa rozpisu. Avšak aj kvôli priamym spojom z Ukrajiny do Košíc nebolo možné zabrániť tomu, aby časť ľudí prišla priamo do Košíc, aj pričasnej aktivácii projektu „Poslednej míle“.

V júli 2022 Ministerstvo vnútra SR s podporou UNICEF-u a UNHCR otvorilo v Košiciach centrum Blue Dot – Bezpečné miesto, centrum ochrany a podpory.³⁴ Jeho vzniku predchádzalo pôsobenie UNHCR, ktoré zastrešovalo informačno-poradenskú činnosť na Hlavnej stanici v Košiciach. Druhým centrom Blue Dot v rámci Košického samosprávneho kraja bolo centrum v Michalovciach. Implementačným partnerom aktivít v týchto centrách je Slovenská humanitná rada. Blue Dot sa skladá z 2 častí – z Informačno-poradenského centra a z Priestoru pre deti a rodiny. Hlavným poslaním Informačno-poradenského centra je poskytovanie pomoci pri ustanovení právneho štatútu na území Slovenskej republiky, hľadanie zamestnania (vrátane konzultácií pri uzatváraní pracovných zmlúv/dohôd a informácií o právach, povinnostiach zamestnanca a zamestnávateľa), informácie o vzdelávacom systéme na Slovensku (pomoc pri hľadaní materskej, základnej alebo strednej školy, pomoc s prihláškou na vysokú školu a základné informácie o štipendiách a možnostiach štúdia), sociálne zabezpečenie na území SR, informácie o zdravotníctve na Slovensku (informácie o neodkladnej zdravotnej starostlivosti, asistencia a poradenstvo pre dlhodobochorých, asistencia v nemocnici a pri vyšetreniach alebo pri prihlasovaní do verejného alebo komerčného zdravotného poistenia), hľadanie ubytovania. V prípade Priestoru pre deti a rodiny je cieľom vytvárať bezpečné miesto na oddych a zotavenie sa, ako aj na odbornú psychologickú, pedagogickú, sociálnu a zdravotnú pomoc pre všetkých, ktorí

33 Informácie od lekára Centra lekárskej pomoci Ukrajincom Vladyslava Horvata, ako aj z webstránky: <https://www.unlp.sk/ukraine-care-center/>

34 Na adrese Staničné námestie 9. Viac informácií na: <https://redcross.sk/kosice-mesto/blue-dot-integracne-centrum/>

utekajú pred vojnou a patria k sociálne slabším alebo ohrozeným skupinám. Hlavná činnosť je zameraná na pomoc ukrajinským matkám s deťmi. V tomto centre môžu ženy nechať svoje deti na pár hodín u kvalifikovaných psychologičiek, zdravotníkov a animátoriek. V centre a mobilnom tíme pôsobia aj tlmočníci (z/do slovenského, ruského a ukrajinského jazyka). Poskytujú tieto služby: psychosociálna podpora, humanitárne služby – case management, odkazovanie na odborníčky a odborníkov (z oblasti medicíny, psychológie, logopédie atď.), informovanie o príprave podkladov a riešení právnych záležitostí, pokiaľ ide o deti, individuálna a skupinová práca s deťmi a rodičmi, vedenie podpornej skupiny pre rodičov, zábavné a vzdelávacie hry, voľnočasové a kreatívne aktivity pre deti, poradenstvo o dostupných sociálnych službách, informovanie o pomoci od štátu alebo medzinárodných organizácií pre rodiny v ťažkých životných situáciách, organizácia vzdelávacích podujatí pre rodičov a vzdelávacie kurzy pre deti.

Denne centrum eviduje v priemere 30 klientok a klientov prichádzajúcich za informačno-poradenskými službami a približne 30 – 50 takých, ktorí sa zúčastňujú aktivít pre deti a rodiny. Okrem týchto služieb je zriadený aj multidisciplinárny mobilný tím, ktorý poskytuje sociálnu a psychologickú pomoc a podporu (skrining, hodnotenie situácie a psychologická pomoc obetiam vrátane detí), lekársku pomoc (poradenstvo, online komunikácia s lekármi, odporúčanie iným odborníkom a odborníčkam) a informačné materiály. Otváracie hodiny Informačno-poradenského centra sú v pracovný deň od 8.00 do 16.30. Priestor pre deti a rodiny je otvorený denne od 7.00 do 23.00 (od 1. februára 2023 iba do 22.00).³⁵

V tesnej blízkosti pôsobí aj Centrum prvého kontaktu, ktoré prevádzkuje Magistrát mesta Košice a ktoré poskytuje Blue Dot-u priestorovo-technické zabezpečenie.³⁶ Rovnako funguje aj spolupráca a vzájomná informovanosť ohľadom poskytovaných služieb pre klientky a klientov.

2.3. Služby pre dlhodobé sociálne a ekonomické začlenenie utečieniek a utečencov

Poskytovanie informácií

Jedným z informačných kanálov, ktoré mesto Košice využívalo na zabezpečenie informovanosti odídencov a odídenkýň z Ukrajiny, bola webová stránka kosicepreukrajinu.sk, ktorá vznikla na základe dohody so spoločnosťou Ness KE. Cieľom bolo zoskupiť kľúčové informácie o dostupných službách pre utečencov a utečenky na jednom mieste – o možnostiach ubytovania, dopravy, o platnej legislatíve, dočasnom útočisku, finančnej pomoci či o organizáciách aktívnych v pomoci prichádzajúcim ľuďom z Ukrajiny. Samospráva zároveň pripravila letáky, ktoré mestskí a štátni policajti rozdávali utečenkám a utečencom, aby

sa v Košiciach zorientovali a dostali potrebnú pomoc. Pri posilňovaní informovanosti vo vzťahu k prichádzajúcim Ukrajincom a Ukrajinkám mesto spolupracovalo aj s existujúcou ukrajinskou komunitou v Košiciach, napríklad s administrátorom skupiny Ukrajinci v Košiciach či so Zväzom skautov – Plast.

Relevantné informácie naďalej poskytuje KSK cez bezplatnú infolinku 0800 222 550, ktorú obsluhujú pracovníci Integrovaného centra Košického kraja, a to v pracovných dňoch v čase od 8.30 do 16.00. O ďalšej pomoci sa ľudia z Ukrajiny mohli vo svojom materinskom jazyku dozvedieť na webe, ktorý bol funkčný do konca decembra 2022. Ďalej poskytuje tieto informácie spomínané Integrované centrum KSK na svojich sociálnych sieťach alebo osobne v priestoroch centra.³⁷

Vzdelávanie

Podobne ako v prípade vzdelávania na Slovensku počas pandémie ochorenia COVID-19, mnoho ukrajinských žiakov a žiačok sa po príchode na Slovensko vzdelávalo formou online výučby, ktorú zabezpečovali školy na Ukrajine. Postupom času mali niektoré ukrajinské rodiny, predovšetkým zo západu krajiny, možnosť vrátiť sa domov a pokračovať vo vzdelávaní vo svojej škole. Ďalšie však potrebovali nájsť spôsob, ako sa začleniť do vzdelávania v miestnych školách na Slovensku. Hľadanie školy bolo väčšinou úlohou rodičov, ktorí sa snažili s riaditeľmi či riaditeľkami dohodnúť na prijatí dieťaťa. Rodičia v tomto ohľade narážali na odlišnosti slovenského vzdelávacieho systému v porovnaní s ukrajinským (11-ročné všeobecnovzdelávacie školy na Ukrajine a 9-ročné základné školy na Slovensku). Časť žiakov a žiačok bola začlenená do škôl na Slovensku a zároveň pokračovala v online štúdiu na Ukrajine. Pre riešenie jazykovej bariéry boli poskytnuté bezplatné jazykové kurzy pre deti. Prítomná je však aj požiadavka zaradiť výučbu ukrajinského jazyka v rámci slovenských škôl, čo by deťom z Ukrajiny umožnilo plynulé pokračovanie vo vzdelávaní po návrate na Ukrajinu.

Začiatkom marca 2022 bolo do trinástich košických základných škôl prijatých 38 žiakov a žiačok, tri deti boli prijaté do materských škôl. Začiatkom mája 2022 boli v základnej škole na Tomášikovej ulici otvorené 2 ukrajinské triedy, v každej po 24 žiakov a žiačok. Jedna trieda bola určená pre prváčky a prvákov a druhá pre ukrajinských žiakov a žiačky vo veku zodpovedajúcejmu 5. až 9. ročníku. Samotná škola spolu s mestom Košice organizovala denné kurzy slovenského jazyka pre ukrajinské deti. Matkám s malými deťmi mesto ponúklo aj miesta v Centre voľného času na Popradskej ulici, kde mohli medzi sebou komunikovať a podľa možnosti tu aj nechať svoje deti a zatiaľ riešiť neodkladné záležitosti. K 31. decembru 2022 sa podľa údajov Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR na košických školách vzdelávalo spolu 562 detí a žiakov z Ukrajiny, z toho väčšina (58,5 %) na základných školách, približne 15 % detí v materských školách a necelá štvrtina (22,8 %) na stredných školách.³⁸ Úrad hraničnej a cudzineckej polície pritom uvádza, že k 28. decembru 2022 sa v Košiciach nachádzalo až 1 729 detí a mladých vo veku od 0 do 17 rokov.³⁹

35 Informácie z webovej stránky Ministerstva vnútra SR a od zamestnancov centra na základe osobnej a mailovej komunikácie so zástupkyňou Blue Dot. <https://www.minv.sk/?tlaco-ve-spravy&sprava=v-michalovciach-a-kosiciach-vznikli-prve-integracne-centra-blue-dots-v-strednej-europe>

36 Obe centrá sa nachádzajú v priestore pred budovou Eurobusu na Staničnom námestí, ktorý tento priestor poskytol magistrátu. Magistrát zároveň zabezpečil ostatné prípojky (voda, elektrina, toalety) s cieľom zabezpečiť denný chod centier.

37 Informácie na základe mailovej komunikácie so zamestnankyňou KSK.

38 Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR (2022). Údaje o počte odídenecov z Ukrajiny. Dostupné na: <https://ukrajina.minedu.sk/aktualne-data/>

39 ÚHCP (2022). Štatistický prehľad celkového počtu platných tolerovaných pobytov cudzincov na území SR s účelom dočasného útočiska. Dostupné na: <https://www.minv.sk/?docas-ne-utocisko>

Od februára 2023 Košický samosprávny kraj začlenil do vyučovacieho procesu na stredných školách vo svojej zriaďovateľskej pôsobnosti spolu 75 ukrajinských študentov. Vzhľadom na ich mobilitu sa počty študentov v priebehu roka menia. V školách spadajúcich pod KSK k 28. 2. 2023 študovalo 52 študentov z Ukrajiny.⁴⁰

Aj v prípade mnohých vysokoškolských študentov a študentiek platilo, že po príchode na Slovensko pokračovali v online výučbe na domovských univerzitách. Na štúdium na Slovensku sa vo väčšom počte prihlasovali až od začiatku nového akademického roka 2022/2023. Vo väčšine vysokých škôl boli organizované hodiny slovenského jazyka pre cudzincov a cudzinky, čo ukrajinským študentom a študentkám pomáha rýchlejšie a kvalitnejšie sa zapojiť do štúdia.⁴¹

Pracovné poradenstvo a zamestnávanie

Pomoc pri hľadaní práce a prekladateľsko-tlmočnicke služby pri vyplňaní úradných dokumentov ponúkol ukrajinským utečencom a utečenkám ÚPSVaR. Jeho zamestnanci a zamestnankyne pomáhali pri písaní životopisov a motivačných listov a v mene prichádzajúcich ľudí z Ukrajiny kontaktovali zamestnávateľov. Ukrajinskí utečenci a utečienky dostali za návštevy úradu práce pri hľadaní zamestnania kompenzáciu v rámci projektu ÚPSVaR „Pomáhame odídencom“. Možnosť zamestnať sa ľuďom z Ukrajiny v Košiciach po vypuknutí vojenského konfliktu ponúkali rôzne prevádzky (kaviarne, reštaurácie, kozmetické salóny, kaderníctva, hotely), pričom dostupnosť významne zvyšovali pracovné ponuky v ukrajinskom jazyku. V oblasti podpory zamestnávania ľudí prichádzajúcich z Ukrajiny sa angažovalo aj mesto, ktoré spolupracovalo so spoločnosťou Profesia.

Pracovné poradenstvo ponúkajú aj mimovládne organizácie, ktoré poskytujú pomoc pri hľadaní práce, s orientovaním sa na pracovnom trhu, s písaním životopisu a prípravou na pracovné pohovory. V rámci Košíc túto podporu poskytuje Mareena v rámci Integrovaného centra KSK, SHR v rámci CPK alebo Blue Dot, IOM v rámci pilotného Integrovaného projektu a Ženský algoritmus prostredníctvom sérií prednášok „Women2Women“, konzultácií či kurzov zameraných na získanie IT zručností.

Jazykové kurzy

Bezplatné kurzy slovenského jazyka v Košiciach pre dospelých ukrajinských odídencom poskytujú viaceré mimovládne a medzinárodné organizácie. Konkrétne ide o IOM, Mareenu, Slovenskú arcidiecéznu charitu, Gréckokatolícku eparchiálnu charitu a Slovenský Červený kríž. Výučba prebieha prevažne offline, no IOM ponúka aj online verziu. O kurzy je stále veľký záujem, zároveň v nich dochádza k značnej miere fluktuácie študentov a študentiek, ktorá je spôsobená meniacou sa situáciou utečienok a utečencov (presťahovanie sa/návrat na Ukrajinu, nájdenie si práce, prihlásenie sa na školu a pod.).

Kurzy slovenského jazyka pre deti sú dostupné prostredníctvom základných škôl, taktiež v rámci Centra pre matku a dieťa Radosť, kde sa venujú príprave detí na prijatie do slovenských škôl, rovnako poskytujú kurzy anglického jazyka pre deti. V tomto centre zároveň prebieha

40 Informácie na základe mailovej komunikácie so zamestnankyňou KSK.

41 Vzdelávací systém na Ukrajine umožňuje nástup na vysokoškolské štúdium pred dovŕšením 18 rokov (mnohí študenti a študentky na VŠ nastupujú vo veku 17, prípadne aj 16 rokov).

príprava aj na školu v Ukrajine a offline výučba 1. ročníka podľa programov štátnej ukrajinskej školy.

V Košiciach od jesene 2022 pôsobí aj NIVaM, ktorý uľahčuje integráciu utečencov do slovenského vzdelávacieho systému, či už priamymi konzultáciami na školách, metodologickými materiálmi alebo aj plánovaným kurzom slovenského jazyka pre učiteľky a odborných zamestnancov z Ukrajiny. Cieľom je pripraviť ich na vykonávanie svojho povolania v slovenských školách, resp. na skúšku zo slovenského jazyka. Ide o aktivitu v rámci projektu „Podpora odídencom z Ukrajiny vo vzdelávaní“ v spolupráci s UNICEF-om a Studia Academica Slovaca.⁴²

Okrem jazykových kurzov v Košiciach existujú aj možnosti zlepšiť svoje konverzačné schopnosti prostredníctvom neformálnych jazykových kaviarní, ktoré sa organizujú v priestoroch Tabačky každý druhý pondelok o 18.00. Od novembra 2022 sa k tejto iniciatíve pripojila aj Mareena, ktorá toto pravidelné podujatie podporila vďaka dobrovoľníkom a dobrovoľníčkam zo Slovenska a Ukrajiny.

Ponuka miestnych kultúrnych inštitúcií a komunitné aktivity

Ľudia prichádzajúci z Ukrajiny mali možnosť zúčastňovať sa na viacerých kultúrnych podujatiach v meste a spolu s miestnymi obyvateľmi odvrátiť pozornosť od naliehavých problémov a oddýchnuť si. Viaceré inštitúcie ponúkli bezplatný vstup pre utečencov a utečenky (napríklad Košická noc múzeí, Východoslovenská galéria). Ďalšie kultúrne inštitúcie, napríklad Košická filharmónia či Štátne divadlo Košice, verejne podporovali Ukrajinu aj účasťou a spoluorganizovaním charitatívnych podujatí ako napríklad vystúpenie Ukrajinského národného baletu alebo Koncertu pre Ukrajinu.

V rámci koordinačných činností v Centre prvého kontaktu sa mesto Košice v spolupráci s dobrovoľníkmi a ďalšími aktérmi venovalo aj komunitným aktivitám pre Ukrajinky a Ukrajincov. Výsledkom boli podujatia zorganizované pri príležitosti sviatku Veľkonočnej nedele či Dňa detí, ktoré prebehli v priestoroch Kulturparku. Koncom júna 2022 sa pre ukrajinských utečencov a utečenky s podporou Arcidiecéznej charity Košice otvorilo Centrum podpory. Dalo prácu 8 Ukrajinkám (medzi nimi psychologičky, umelkyne a učiteľky), ktoré prišli na Slovensko z dôvodu vojny. Od júna do augusta 2022 centrum organizovalo psychologickú a humanitárnu pomoc, ako aj arteterapeutické aktivity a rôzne tvorivé dielne pre deti a dospelých, stretnutia seniorov a senioriek či mladých ľudí. Od septembra 2022 centrum zmenilo zameranie a v dôsledku obmedzených zdrojov financovania znížilo počet pracovných miest, ako aj mieru poskytovania humanitárnej pomoci. V súčasnosti (pozn. začiatok roka 2023) sa aktívne rozvíjajú aktivity pre starších ľudí – koncerty, workshopy tkania, pletenia a štrikovania. Oblúbené sú však aj kurzy slovenčiny pre tínedžerov a dospelých, kurz angličtiny pre dospelých, umelecké stretnutia a kurzy modelovania či pohybové aktivity. Na podujatiach centra sa zúčastňovalo viac ako 150 aktívnych Ukrajincov a Ukrajiniiek.⁴³

Stretnutia a hry pre najmenšie deti, ako aj výlety a prechádzky s ukrajinskými utečencami a utečenkami, organizuje aj Integrované centrum slovenskej Gréckokatolíckej charity. Pomáha nielen ukrajinským utečencom a utečenkám žijúcim v Košiciach, ale aj v iných okolitých mestách a obciach. Organizácia ponúka aj humanitárnu pomoc a kurzy slovenského jazyka. Vzhľadom na menšie skladové priestory je potravinová a materiálna pomoc zo strany centra obmedzená.⁴⁴

Kultúrne a komunitné aktivity prebiehali aj v staromestskom centre SOS Ukrajina 2022. V apríli 2022 sa napríklad uskutočnilo Staromestské ukrajinské gastro podakovanie ako vyjadrenie vďaka Slovákom a Slovenkám za pomoc a empatiu prejavovanú od napadnutia Ukrajiny Ruskom.⁴⁵ Sprievodný program podujatia ponúkol vystúpenie ukrajinského speváckeho zboru „Karpaty“.⁴⁶

Kultúrno-komunitné aktivity pre komunitu ukrajinských utečencov organizujú aj mimovládne organizácie. Ide napríklad o organizáciu Človek v ohrození vo farnosti sv. Ondreja priamo na ubytovni Baňa Bankov. ETP Slovensko od marca do novembra 2022 organizovala stretnutia matiek s deťmi v knižnici, v spolupráci s American Spaces počas jesene 2022 aj jednodňové komunitné výlety a divadelné predstavenia pre deti a rodiny v spolupráci s Bábkovým divadlom Košice. V tejto oblasti pôsobí aj organizácia Mareena, ktorá od leta 2022 spolu s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami, ako aj s miestnymi cudzineckými komunitami a etablovanými partnermi realizovala viacero aktivít. V spolupráci s Tabačkou a ukrajinskou komunitou pripravila jazykové kaviarne a komunitnú kuchyňu, v spolupráci s Priestorom Súčasného Tanca a kinom Úsmev zas detské tábory, vychádzky po Košiciach a blízkom okolí v spolupráci s iniciatívou Potulky po Košiciach a Local Nomad a sériu tvorivých workshopov pre deti a rodičov ako súčasť podujatia „Vianoce v Tabačke“.

Aktívnu úlohu zohrávajú aj ukrajinskí študenti a študentky, ktorí sa od začiatku dobrovoľnícky zapájajú do rôznych aktivít, sieťujú sa a poskytujú informácie ďalej v rámci ukrajinských komunít. Okrem online komunity Ukrajincov a spolupráce s vyššie uvedenými organizáciami združujúcimi ukrajinských občanov a občianky (SKKUS, Družba, Plast) však nie sú Ukrajinci v Košiciach organizovaní.

42 Viac informácií dostupných na stránke [NIVaM](#).

43 Informácie poskytli pracovníci Centra podpory arcidiecéznej charity v Košiciach.

44 Informácie získané od riaditeľky Gréckokatolíckej charity v Košiciach, ako aj z facebookovej stránky <https://www.facebook.com/charita2.grkatke.sk>

45 Informačný leták podujatia dostupný na: <https://kosice-city.sk/staromestske-ukrajinske-gastro-podakovanie-slovakom-za-pomoc-spojene-s-pietnym-aktom-na-pocest-obetiam-na-ukrajine/>

46 TASR (10. apríla 2022) Dostupné na: <https://www.teraz.sk/spravy/kosice-ukrajinski-odidenci-sa-podak/625776-clanok.html><https://www.teraz.sk/spravy/kosice-ukrajinski-odidenci-sa-podak/625776-clanok.html>

Aktivity zamerané na deti a mládež

Okrem vyššie spomínaných komunitných aktivít a podujatí, ktoré boli určené aj pre deti a mládež, sa od konca júla 2022 v tesnej blízkosti CPK vytvoril Priestor pre deti a rodiny v rámci centra Blue Dot. Tu mohli deti zmysluplne a v bezpečnom prostredí tráviť svoj voľný čas za asistencie animátoriek. Viac o činnosti tohto centra nájdete v časti 2.2. „Iné formy pomoci“.

Aj Slovenský Červený kríž zorganizoval pred začiatkom školského roka 2022/2023 podujatie špecificky pre deti, ktoré prišli na Slovensko z dôvodu vojny na Ukrajine. Pre predškolákov a školákov organizácia zabezpečila darčkové súpravy do školy. Distribúciu školských pomôcok pre ukrajinské deti v Košiciach, Spišskej Novej Vsi a Rožňave počas novembra 2022 zabezpečovala aj Mareena z finančných prostriedkov UNICEF-u a v spolupráci s IOM a Človekom v ohrození.

Na pomoc ukrajinským matkám s deťmi vo veku od 3 do 8 rokov sa zameralo a dieťa „Radosť“. Centrum sa podarilo otvoriť mesiac od vypuknutia vojenského konfliktu a zamestnali sa v ňom aj utečenci a utečienky z Ukrajiny. Vychovávateľky a učiteľky pôsobiace v centre touto cestou poskytli prichádzajúcim matkám podporu vo forme opateru detí. Centrum fungovalo prevažne z prostriedkov súkromných darcov a zo zbierok a od júla 2022 boli služby centra spoplatnené a jeho činnosť sa obmedzila na dopoludňajšie hodiny. Jeho cieľom je vytvoriť bezpečný priestor pre deti a matky, uľahčiť integráciu ukrajinských detí do slovenských škôl, zároveň umožniť deťom rozvíjať sa v ukrajiničine, aby mohli po návrate pokračovať na ukrajinských školách. Prebiehajú tu aj tvorivé dielne, kurz robotiky, rozvojové hodiny pre 2- a 3-ročné deti či kurz slovenčiny a angličtiny pre deti.⁴⁷

47 Informácie poskytla organizátorka centra Viktoria Bondarenko.

3. Vyhodnotenie existujúcej siete pomoci a služieb (SWOT analýza⁴⁸)

V nasledujúcej analýze sme sa zamerali na vyhodnotenie pomoci ľuďom z Ukrajiny z dvoch perspektív. Hodnotili sme 1.) úroveň mobilizácie miestnych aktérov, ich spoluprácu a koordináciu a 2.) dostupnosť a kvalitu služieb pre ľudí z Ukrajiny. Jednotlivé body reflektujú výsledky rešerše, praktickej skúsenosti, ako aj pohľad zástupcov a zástupkýň miestnych organizácií, s ktorými sa viedli rozhovory. Niektoré pomenované oblasti pritom presahujú kompetencie miestnej či mestskej úrovne a vyžadujú aktívnejšiu úlohu centrálnych štátnych inštitúcií.

Silné stránky

1. Masívna podpora v prvých mesiacoch naprieč sektormi a so silným zapojením verejnosti
2. Vytvorenie pozície splnomocnenca a vypracovanie situačnej správy
3. Vznik nových centier a platforiem spoluprác
4. Spolupráca samosprávy a občianskeho sektora s privátnym sektorom
5. Zapojenie existujúcej ukrajinskej komunity a študentov

Slabé stránky

1. Absencia efektívnej spolupráce a koordinácie aktérov
2. Absencia centralizovaného zisťovania potrieb utečencov a databázy poskytovaných služieb
3. Chýbajúce systémové riešenia pre adresnú pomoc na lokálnej úrovni
4. Nedostatočné pokrytie potrieb utečencov a utečieniek
5. Komunikácia mesta s verejnosťou

Riziká

1. Udržateľnosť poskytovaných služieb a ich efektívna koordinácia
2. Zraniteľnosť skupiny utečencov a zneužívanie ich situácie
3. Otázky jazykovej integrácie (detí aj dospelých) a pracovnej integrácie
4. Oslabenie komunitnej ochrany, zber dát a hodnotenie potrieb
5. Zníženie podpory verejnosti pre integráciu odídencom a odídenkýň z Ukrajiny

Príležitosti

1. Prijatie stratégie integrácie cudzincov na území mesta a budovanie kapacít
2. Vytvorenie fungujúcej integračnej infraštruktúry na území Košíc
3. Rozvíjanie komunikácie na tému integrácie utečencov a cudzincov v meste
4. Aktívna podpora komunit cudzincov a cudziniiek
5. Pracovná integrácia

⁴⁸ SWOT analýza je analytický nástroj umožňujúci pomenovať silné stránky (Strengths), slabé stránky (Weaknesses), príležitosti (Opportunities) a riziká (Threats) projektu či intervencie – v tomto prípade služieb pre ľudí z Ukrajiny v meste Košice.

Podpora ľuďom z Ukrajiny zo strany miestnych aktérov a verejnosti

Mesto Košice aj vďaka blízkosti hraníc s Ukrajinou a jeho veľkosti zažilo v prvých týždňoch od vypuknutia vojny veľký nápor ľudí utekajúcich z Ukrajiny, ale aj vlnu solidarity. Do pomoci zapojilo veľa dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, mimovládnych organizácií a firiem. V tomto období sa pomoc združovala najmä v priestoroch Kulturparku – K13, mestskej časti Košice – Staré Mesto, v priestoroch na Staničnom námestí a príslušného kúpaliska „Červená hviezda“. Vlna solidarity a ochota spolupracovať bola citeľná naprieč rôznymi sektormi. Aj vďaka nej sa podarilo v meste ponúknuť po počiatočnom živelnom prístupe široké spektrum služieb na odbornej úrovni.

Vytvorenie pozície splnomocnenca pre humanitárnu pomoc utečencom z Ukrajiny

Mesto Košice zareagovalo na novú a náročnú situáciu vytvorením pozície splnomocnenca pre humanitárnu pomoc utečencom z Ukrajiny. Na túto pozíciu bol 1. marca 2022 menovaný košický rodák s ukrajinskými koreňmi Roman Dohovič. Jeho úlohou bolo riešiť logistické i humanitárne výzvy vyplývajúce z príchodu utečencov a utečieniek do Košíc.⁴⁹ Stal sa dôležitým bodom pre koordináciu pomoci na území mesta Košice. Medzi inými výstupmi vypracoval pre mesto aj situačnú správu „Správa o vývoji situácie s utečeneckou vlnou z Ukrajiny v súvislosti s vojnou na Ukrajine“ (k 16. 6. 2022).

Vznik nových centier a platforiem spolupráce

Aj vďaka veľkej mobilizačnej sile a všestrannej pomoci rôznych aktérov a dobrovoľníkov bolo potrebné od začiatku investovať kapacity do spájania síl, efektívnej koordinácie pomoci a nových spoluprác, z ktorých sa postupne vyvinuli aj inštitucionalizované formáty a centrá. Príkladom je Centrum prvého kontaktu v priestoroch kúpaliska Červená hviezda a Staničného námestia, ďalej platforma neziskových organizácií a okresného úradu, ktorá sa pravidelne stretávala online alebo offline.⁵⁰ Začiatkom leta 2022 sa začali profilovať aj ďalšie centrá s presahom na poskytovanie dlhodobejšej starostlivosti o ľudí z Ukrajiny. V priestoroch na Staničnom námestí vznikol bezpečný priestor Blue Dot, ktorý prevádzkuje UNHCR a UNICEF. Na zmenu v profile utečencov a utečieniek reagovalo aj Centrum prvého kontaktu⁵¹, ktorého činnosť zabezpečuje mesto Košice. Vznikli viaceré Integrované centrá jednotlivých organizácií. V jednom z nich – Integrovanom centre Košického kraja sa spojilo 10 mimovládnych organizácií, ktoré pod jednou strechou poskytujú komplexnú pomoc utečenkám a utečencom, ktorí sa rozhodli zostať v Košiciach a okolí. Ďalšími dôležitými hráčmi v meste ostávajú: IOM, Charity (gréckokatolícka, rímskokatolícka) a Slovenský Červený kríž.

Spolupráca samosprávy, občianskeho a privátneho sektora

Pre zvládnutie situácie mesto Košice zamestnalo externé posily a podpísalo zmluvu s agentúrou Amadeus, s.r.o., čo pomohlo zvýšiť efektivitu a bezpečnosť poskytovania pomoci pre utečencov v CPK. Okrem dobrovoľníkov, študentov, mimovládnych a medzinárodných organizácií sa aktívne do pomoci zapojil aj privátny sektor, či už materiálnym vybavením (napríklad US Steel, s.r.o.), potravinovou pomocou (napríklad Tauris, a.s., Labaš, s.r.o., Metro, Cash & Carry SR s.r.o., Kofola, a.s., Budiš, a.s.), ponúknutím priestorov alebo finančných darov pre mimovládne organizácie poskytujúce služby utečencom. V prípade CPK išlo aj o poskytnutie odbornej služby pri administrácii činností (CIKE, Košice IT Valley).

Zapojenie ukrajinskej komunity

Veľmi výraznou pomocou bolo i angažovanie sa existujúcej ukrajinskej komunity v Košiciach, ktorá sa aktívne zapojila svojou dobrovoľníckou službou v rôznych centrách a skladoch pomoci. Ukrajinské združenia poskytovali v prvých týždňoch a mesiacoch pocit bezpečia, kde sa mohli ľudia socializovať vo svojom rodnom jazyku. Jednotlivci i skupiny ponúkali osobné či online poradenstvo pri získavaní informácií pre tranzit, pomoc na úradoch, hľadanie ubytovania, práce, hľadanie dostupnej zdravotnej starostlivosti a pri ostatných potrebných úkonoch pre vyriešenie ich životnej situácie. Mnohí z nich utečencom a utečenkám poskytli ubytovanie a potrebné zázemie. Ako reakcia na príchod ľudí z Ukrajiny vznikli aj nové komunitné centrá vedené ľuďmi z Ukrajiny, napríklad Centrum pre matku a dieťa „Radosť“.

49 Fabián V.: Košice majú splnomocnenca pre pomoc vojnovým utečencom. 28. 2. 2022, dostupné na: <https://www.kosice.sk/clanok/kosice-maju-splnomocnenca-pre-pomoc-vojno-vym-utecencom>

50 Išlo o iniciatívu okresného úradu (OÚ) za účasti prednostu, v rámci ktorej boli prizvané pomáhajúce občianske alebo cirkevné organizácie poskytujúce služby utečencom a utečenkám v meste a okolí. Týmto stretnutiam predchádzali stretnutia krízového štábu, ktorý zvoláva OÚ pre koordináciu samosprávy a štátnych zložiek.

51 V rámci tohto Centra poskytujú svoje služby aj tieto organizácie: IOM, IPčko a SHR.

Slabé stránky

Absencia efektívnej spolupráce a koordinácie aktérov

Vytvorenie vyššie spomínaných centier a spoluprác je síce v mnohých ohľadoch jedinečné, avšak samotní aktéri v praxi volajú po efektívnejších formách spolupráce. V súčasnosti neexistuje jedna koordinujúca entita, ktorá by danú spoluprácu zastrešovala. V rámci facilitovaného stretnutia aktérov poskytujúcich služby a pomoc utečencom a utečenkám jeho účastníčky a účastníci uviedli najmä potrebu:

- existencie jedného koordináčného orgánu pre výmenu informácií a riešenie vzniknutých výziev,
- dlhodobého a riadeného prepájania a koordinácie pri poskytovaní služieb jednotlivými aktérmi,
- existencie pravidelne aktualizovanej databázy relevantných aktérov poskytujúcich služby naprieč sektormi.⁵²

Efektívite spolupráce by pomohla aj otvorenejšia a intenzívnejšia spolupráca medzi vedením Magistrátu mesta Košice, Košickým samosprávnym krajom a okresným úradom. Rovnako aj hlbšia spolupráca mimovládnych organizácií, či už v oblasti poskytovania služieb alebo práve spájaním síl s cieľom komplexnejšej ponuky služieb pre utečencov a utečienky. Včasná koordinácia by pomohla riešiť aj kvalitu a dostupnosť poskytovania pomoci a služieb – na jednej strane sú niektoré služby duplicitné, resp. geograficky koncentrované na vybrané časti mesta, na strane druhej je niektorých služieb nedostatok (najmä kurzy slovenského jazyka, poskytovanie dostupnej zdravotnej starostlivosti a ubytovania). Rovnako sa ukazuje, že sa profilujú určité skupiny utečieniek a utečencov, ktorí prepadávajú cez sieť pomoci. Ide o najzraniteľnejšie vrstvy, napríklad o seniorov bez finančného zázemia alebo s ochoreniami a diagnózami, ktoré im bránia zvýšiť svoj príjem čiastočným zamestnaním alebo brigádou. Je preto obzvlášť nutné koordinovať služby v tejto oblasti.

Absencia centralizovaného zisťovania potrieb utečencov a databázy poskytovaných služieb

Neustále zisťovanie potrieb utečencov a utečieniek je veľmi dôležité pre nastavenie služieb a aktivít jednotlivých aktérov, najmä s ohľadom na meniacu sa situáciu a potreby. Kým na začiatku utečenci a utečienky potrebovali hlavne zaistenie ubytovania, stravy alebo tranzitu do iných miest či krajín, v prípade udelenia statusu dočasného útočiska sa sústredili na hľadanie práce, kurzov slovenského jazyka, umiestnenie detí do škôlok a škôl a v neposlednom rade na potreby súvisiace s dlhodobejšou integráciou (vyhľadávanie kontaktov a nadväzovanie vzťahov s väčšinovým obyvateľstvom, snaha plnohodnotne sa integrovať v pracovnom či osobnom živote). Toto zisťovanie potrieb zatiaľ prebieha u každého poskytovateľa služieb zvlášť, čo môže byť vzhľadom na kapacitu poskytovateľov a počet anketovaných osôb skreslené a neúplné.

Vzhľadom na fakt, že v Košiciach je stále mnoho aktérov, ktorí chcú prispieť k pomoci ukrajinským utečencom a utečenkám, o to naliehavejšia je otázka koordinácie a existencia jednotnej databázy, ktorá by zohľadňovala poskytovanie služieb na jednej strane a potreby klientov na strane druhej. Táto koordinácia by mala prebiehať naprieč sektormi, ktorých sú jednotliví aktéri súčasťou.

Absencia systémových riešení pre adresnú pomoc na lokálnej úrovni

Aj v dôsledku absentujúcej skúsenosti s obdobnou situáciou vznikali v praxi obmedzenia, ktoré komplikovali odpoveď lokálnych aktérov na pomoc utečencom a utečenkám z Ukrajiny. Respondenti a respondentky rozhovorov najčastejšie poukazovali na:

- chýbajúci registračný systém pre potreby dlhodobého ubytovania, ktorý by fungoval na národnej úrovni;
- vedenie registra odídencom – ako v prípade ostatných miest, aj v prípade Košíc dátami disponujú iba jednotlivé mestské časti vďaka registrácii odídencom a odídenkýň. Mesto teda nemá vlastné dáta o počte utečencov a utečieniek z Ukrajiny, pracuje s dostupnými číslami, ktoré zverejňuje cudzinecká polícia. Samostatný prehľad počtu odídencom z Ukrajiny eviduje Centrum prvého kontaktu.
- V praxi by aktuálna registrácia odídencom v jednotlivých samosprávnych celkoch alebo povinné zdieľanie informácií od jednotlivých mestských častí pomohli lepšie plánovať služby v konkrétnej lokalite.
- Obmedzenia pri poskytovaní zdravotného poistenia pre utečencov a utečienky, napríklad ak ide o študentov a študentky, či zamestnancov na čiastočný úväzok, ktorých mzda nedosahuje výšku minimálnej mzdy.
- Otvorenie veľkokapacitného centra v Michalovciach po mesiaci od vypuknutia konfliktu na Ukrajine bolo považované miestnymi aktérmi za oneskorený a nesystémový krok. Namiesto toho preferovali posilniť miestne zbory polície, napríklad aj priamo v Košiciach, aby sa znížila nutnosť pre utečencov a utečienky cestovať do Michaloviec výlučne s cieľom získať štatút dočasného útočiska.

Nedostatočné pokrytie potrieb utečencov a utečieniek

Aj napriek snahe aktérov z rôznych sektorov sa nepodarilo dostatočne reagovať na potreby utečencov a utečieniek v oblasti informovanosti, najmä ohľadom zdravotnej starostlivosti. Nedostatočné bolo aj samotné poskytovanie primárnej a špecializovanej zdravotnej starostlivosti. Tieto závery uvádza verejná časť prieskumu WHO, spolu s odporúčaním zaoberať sa prednostne začlenením odborných zdravotníckych pracovníkov a pracovníčok z Ukrajiny do poskytovania služieb zdravotnej starostlivosti na Slovensku.⁵³

⁵² Facilitované stretnutie sa uskutočnilo 9. decembra 2022 na Magistráte mesta Košice.

⁵³ Odporúčania z „Dotazníkového prieskumu zameraného na zdravie a potreby zdravotnej a sociálnej starostlivosti u vojnových utečencov z Ukrajiny, ktorí prechodne žijú v Košiciach“.

Taktiež samotní poskytovatelia služieb v Košiciach evidujú nedostatočné pokrytie potrieb, predovšetkým v poskytovaní kurzov slovenského jazyka, kurzov ukrajinčiny na pôde školských inštitúcií, uľahčenie uznania vzdelania a jednoduchší prístup ukrajinských vyučujúcich ku zamestnaniu, ako aj dostupnosť dlhodobých ubytovacích kapacít. Príkladom nezvládnutej situácie v tejto oblasti bolo letné obdobie, keď viaceré ubytovacie kapacity (napr. školské internáty) ukončili poskytovanie ubytovania utečenkám a utečencom pre prípravu na nový akademický rok a zároveň nebolo pripravené alternatívne riešenie tejto situácie. Časti utečieniek s deťmi bolo poskytnuté núdzové bývanie a následne boli nútené vrátiť sa späť na Ukrajinu, lebo si nevedeli nájsť náhradné dlhodobé ubytovanie. Išlo predovšetkým o osoby, ktoré nemali prostriedky na zaplatenie ubytovania v súkromí alebo nemali zázemie v podobe blízkych, rodiny alebo priateľov.

Nedostatočná komunikácia mesta s verejnosťou

Pokiaľ ide o komunikáciu mesta s verejnosťou na tému pomoci ľuďom na úteku pred vojnou, išlo o občasné informácie zamerané prevažne na prehľad poskytnutých služieb alebo objem pomoci. Absentovali informácie o príbehoch, potrebách a prínose ľudí z Ukrajiny a význame ich integrácie v rámci mesta. Hodnotiaca situácia správa, ktorú vypracoval splnomocnenec pre humanitárnu pomoc utečencom z Ukrajiny, nie je verejne dostupná, čo by napomohlo transparentnému a komplexnému zhodnoteniu pomoci.

Príležitosti

Prijatie stratégie integrácie cudzincov na území mesta a budovanie kapacít

Vzniknutá situácia je príležitosťou pre mesto prijať stratégiu integrácie cudzincov a budovať aj interné kapacity v tejto oblasti. Ako uvádzame v úvodnej kapitole tejto analýzy, snahy o prijatie strategického dokumentu mesta, ktorý by pomenoval víziu integrácie cudzincov a nastavil jej implementáciu v praxi, už boli vyvíjané, avšak nepodarilo sa ich dotiahnuť. Rovnako dôležité je spolu s vytváraním a implementáciou stratégie cielene budovať interné kapacity zamestnancov mesta v tejto téme, aby sa téma integrácie cudzincov a cudziniiek stala dlhodobou súčasťou politik mesta.

Vytvorenie fungujúcej integračnej infraštruktúry na území Košíc

Pokračovanie spoluprác, ktoré sa sformovali naprieč sektormi v prvých mesiacoch pomoci, by mohlo výrazne posunúť oblasť integrácie cudzincov a cudziniiek žijúcich v Košiciach. Zároveň by prispelo k ich bezpečnejšiemu prijatiu a zvýšilo pozitívne vplyvy ich plnohodnotného zapojenia do života a rozvoja mesta. Dôležitým aspektom v tomto smere je transformácia zamerania z humanitárnej reakcie na dlhodobejšiu spoluprácu v oblasti integrácie, ktorá rozvíja komplexnejšie a dlhodobejšie služby, aj vzhľadom na meniace sa potreby a pestrejšiu cudzineckú komunitu. Budovanie platformy pre systematickú a intenzívnejšiu spoluprácu a komunikáciu aktérov, ktorá by zahŕňala centrálnu mapovanie a vyhodnocovanie potrieb, spoločnú triáž klientov, jasnú a pravidelnú komunikáciu, vrátane nadviazania komunikácie s cudzineckou komunitou, môžu byť krokmi k formovaniu infraštruktúry pre dlhodobé a udržateľné prijatie cudzincov v Košiciach.

Zistené potreby jednotlivými aktérmi je potrebné centralizovať a zdieľať tak, aby nedošlo k šíreniu osobných údajov, ktoré sú chránené v rámci GDPR. Okrem samotného pomenovania potrieb utečencov a utečieniek by bola cennou informáciou aj lokácia tejto potreby a kategorizácia potrieb podľa veku a pohlavia utečieniek a utečencov. Možným nástrojom na zisťovanie potrieb a poskytovaných služieb by bolo vytvorenie aplikácie s rozhraním pre klientov

– utečencov a utečienky a pre aktérov poskytovania pomoci. V Košiciach je priestor aj ochota na spoluprácu mesta s IT firmami, ktoré tu pôsobia.

Rozvíjanie komunikácie na tému integrácie utečencov a cudzincov v meste

Téma integrácie by si zaslúžila väčší priestor. Rozvíjať by sa mohla prostredníctvom priblíženia konkrétnych príkladov pomoci, dobrej praxe, príbehov úspešnej integrácie a jej pozitívnych vplyvov pre mesto a jeho obyvateľov, s presahom na inkluzívny prístup aj voči väčšinovému zraniteľnému obyvateľstvu. Rovnako dôležité je informovať aj o výzvach či o hľadaní riešení a reagovať aj na prípadné mýty či nepravdivé informácie o komunite utečencov a cudzincov. Táto komunikácia musí byť citlivá, vzhľadom na situáciu ďalších zraniteľných skupín na úrovni mesta, kraja, ale aj štátu a spoločnosti ako takej. Cieľom je vytvárať spoločný naratív namiesto vytvárania kategórií „my“ a „oni“. Tento prístup môže pôsobiť aj ako prevencia voči polarizácii obyvateľstva.

Ďalším zo spôsobov komunikácie tejto témy s verejnosťou je aj integrácia ukrajinskej kultúry v mainstreamovej, spolu s kultúrou ostatných menšín a aktívne zapájanie ukrajinskej komunity do športových alebo spoločenských aktivít organizovaných v meste. Je dôležité, aby prítomnosť utečieniek a utečencov nebola len tichým strpením ľudí na úteku v meste. Tu je možné nadviazať na veľmi pozitívne prijatie a spolupatričnosť na začiatku utečeneckej krízy a tieto podporné reakcie ďalej rozvíjať, aj pravidelnými a vyváženými informáciami a príbehmi z oblasti integrácie.

Aktívna podpora komunit cudzincov a cudziniiek

Aj vďaka mobilizácii pomoci utečenkám a utečencom z Ukrajiny sa podarilo vytvoriť základy na aktívnu podporu cudzineckých komunit v Košiciach. Ide napríklad o podporu vzniku a financovania komunitných centier, vytváranie bezpečného priestoru na stretávanie sa menšinového a väčšinového obyvateľstva na podujatiach v meste, resp. prostredníctvom dobrovoľníckych programov a programov firemnej zodpovednosti, zapojenie utečencov a uteče-

niek do programov kultúrnych inštitúcií, možnosť uplatnenia sa na trhu práce rešpektujúc ich kvalifikáciu a v neposlednom rade vytváranie kanálov na efektívnu komunikáciu a podpora etablovaných cudzineckých komunít. Tento prístup aktívnej podpory je známy ako prístup komunitnej ochrany, ktorý zdôrazňuje potrebu podpory utečencov a utečieniek aj zo strany miestnej komunity ako prirodzenej úrovne pre úspešnú integráciu.

Viaceré z vyššie uvedených opatrení boli naštartované, no príležitosťou pre Košice je ich udržateľná a cielená podpora v dlhodobom horizonte. Obdobné odporúčanie v tejto oblasti, „podporovať a koordinovať vzniknuté komunity (Ukrajinci pre Ukrajincov)“ formuluje aj spomínaný dotazníkový prieskum WHO (2022).

Pracovná integrácia

Efektívna integrácia cudzincov a cudziniiek na trh práce, vrátane možnosti podnikania, je príležitosťou, ktorej úspešná realizácia je obojstranne prospešná. Na jednej strane by mesto mohlo ponúknuť prichádzajúcim utečenkám a utečencom zamestnanie, ktoré rešpektuje ich pracovné skúsenosti a kvalifikáciu a prispieť tak k stabilizácii ich situácie. Na druhej strane by tak mohlo riešiť nedostatok alebo odliv kvalifikovanej pracovnej sily nielen v oblasti zdravotníctva, ale aj IT, výroby či gastro odvetvia. Rovnako prekonanie administratívno-právnych prekážok (napríklad: uznávanie vzdelávania a odbornej praxe, jazykové skúšky a certifikáty...) pre vstup na slovenský trh práce v kratšom čase by mohlo pomôcť integrácii na nedostatkové pozície učiteľiek, asistentiek, psychologičiek, tlmočníčok a iných podporných povolání.

Riziká

Neudržateľnosť poskytovaných služieb a ich efektívnej koordinácie

Jedným z rizík pre ochranu a inklúziu utečieniek a utečencov z Ukrajiny je práve otázka udržateľnosti doposiaľ zabezpečovaných služieb na území Košíc, aj v kontexte reštriktívnych rozpočtových opatrení mesta a možného vyčerpania donorskej komunity. Nie vždy ide iba o výzvu v podobe finančného krytia, ale aj nastavenia potrebných koordinačných, administratívno-právnych či komunikačných opatrení, s cieľom zabezpečiť dlhodobú integráciu utečencov a utečieniek. Efektívne zabezpečenie koordinácie všetkých relevantných aktérov cez spoločnú platformu, aktualizáciu služieb, mapu aktérov pôsobiacich v tejto oblasti a promptné hľadanie riešení pre vzniknuté problémy, sú zároveň výzvami, ktoré vyzdvihli aj aktéri poskytovania pomoci v Košiciach aj na facilitovanom stretnutí 9. decembra 2022.

Nedostatočná ochrana zraniteľných skupín

Bez ohľadu na pomoc a podporu, ktorú zo strany rôznych aktérov utečenci a utečienky na Slovensku dostávajú, ani táto zraniteľná skupina sa nevyhla ťažkým životným situáciám. Príkladom je vykorisťovanie v práci, napríklad prostredníctvom niektorých personálnych agentúr (práca za nízku mzdu, nedodržanie pracovných štandardov a podmienok), zneužívanie pri poskytovaní ubytovania (účtovanie ďalších poplatkov nad rámec podpory štátu alebo viazané protislužby, ako opatrovanie príbuzných, upratovanie), takisto poskytovanie prenajímania priestorov, ktoré nie sú vhodné na bývanie. Špecifickou zraniteľnou skupinou sú mladiství, ktorí prichádzajú bez sprievodu, resp. s nedostatočným sprievodom, ktorý nevie poskytnúť adekvátne zázemie na Slovensku alebo seniori bez finančného zabezpečenia a so zdravotnými ťažkosťami.

Nedostatočná jazyková a pracovná integrácia

Jedným z predpokladov úspešnej integrácie utečieniek a utečencov je zvládnutie slovenského jazyka, ktorý je často podmienkou získa-

nia práce, najmä kvalifikovanej (pozície vo vzdelávaní, zdravotníctve), kde okrem nostrifikácie dokladov je potrebné aj zloženie skúšky zo znalosti slovenského jazyka. Pri nedostatočných, resp. nedostupných kapacitách kvalitnej výučby slovenského jazyka môže byť proces integrácie utečieniek a utečencov výrazne spomalený a môže byť obmedzená ich schopnosť adekvátneho pracovného uplatnenia a ekonomickej sebestačnosti. Napriek tomu, že záujem o dostupné kurzy slovenského jazyka pre dospelých sa v Košiciach stále zvyšuje, aktuálna ponuka nie je dostačujúca. Keďže je zo strany MŠVWaŠ už niekoľko rokov pozastavená možnosť získania akreditácie na výučbu slovenského jazyka, dostupnosť týchto kurzov je o to obmedzenejšia. V prípade detí, ktoré navštevujú slovenské školy, je možnosť jazykovej prípravy dostupnejšia, aj keď záleží individuálne od jednotlivých prípadov (kapacity školy, množstvo nových študentov z Ukrajiny na škole).

Oslabenie komunitnej ochrany, zberu dát a hodnotenia potrieb

Aj keď sa začali podnikať viaceré kroky v oblasti komunitnej ochrany, zberu dát a vyhodnocovania potrieb, ako kľúčové opatrenia pre integráciu nielen v Košiciach, ale aj na Slovensku, hrozí, že sa tieto kroky nebudú prehlbovať, práve naopak, budú sa obmedzovať. Či už z dôvodu nedostatočného finančného krytia, neochoty tieto témy posunúť medzi priority alebo v dôsledku nedostatočnej a efektívnej koordinácie aktérov pôsobiacich v tejto oblasti.

Zníženie miery podpory verejnosti pre utečencov a utečienky z Ukrajiny

Vlna solidarity a pomoci Ukrajinkám a Ukrajincom sa časom zmenšila, a naopak protiukrajinské naratívy sú stále prítomné. Vytváranie kategórií „my“ a „oni“ v súvislosti s cudzineckými a utečeneckými komunitami môže predstavovať zvýšené riziko najmä počas predvolebnej kampane pre získanie lacných populistických bodov.

4. Mapa kľúčových aktérov a poskytovateľov služieb pre ľudí z Ukrajiny

Medzinárodné organizácie

UNICEF

- finančná podpora aktivít a spolupráca s lokálnymi aktérmi pomoci
- podpora vzniku centra Blue Dot

UNHCR

- finančná podpora aktivít a spolupráca s lokálnymi aktérmi pomoci (podpora vzniku centra Blue Dot)
- monitorovacie aktivity
- právne poradenstvo

Medzinárodná organizácia pre migráciu (IOM)

- prevádzka Migračného informačného centra
- právne, sociálne a pracovné poradenstvo
- organizácia kurzov slovenského jazyka
- finančná podpora zdravotne znevýhodnených ľudí prichádzajúcich z Ukrajiny
- humanitárna pomoc
- dočasné ubytovanie

Mestské, regionálne a štátne inštitúcie

Centrum prvého kontaktu (kosicepreukrajinu.sk)

- zabezpečovanie a sprostredkovanie ubytovania,
- poskytovanie informácií
- zdravotná starostlivosť (testovanie a očkovanie v súvislosti s ochorením COVID-19)
- sprostredkovanie služieb slovenských mobilných operátorov
- zabezpečovanie stravy prichádzajúcim ľuďom
- poskytovanie priestorov pre ďalších aktérov pomoci

Detská fakultná nemocnica Košice

- zdravotná starostlivosť prichádzajúcim deťom a mladým z Ukrajiny do veku 19 rokov

Informačná kancelária pre obeť trestných činov Košice

- poskytovanie základných informácií obetiam a potenciálnym obetiam trestných činov vrátane obetí z radov ŠPTK a osôb migrujúcich v dôsledku vojnového konfliktu na Ukrajine
- pomoc pri orientácii v možnostiach riešenia situácie súvisiacej s trestným činom, sprostredkovanie odporúčaní v oblasti právneho usmernenia a podpory
- sprostredkovanie služieb v oblasti psychologického a sociálneho poradenstva
- nasmerovanie na špecializované subjekty, ktoré poskytujú odbornú pomoc

Košické kultúrne centrá K13

- správa Centra prvého kontaktu pre ľudí z Ukrajiny a organizácia zbierky počas prvých mesiacov
- poskytnutie priestorov pre komunitno-vzdelávacie aktivity pre ukrajinských utečencov a utečenky

Košický samosprávny kraj (KSK)

- zriadenie infostánku na košickej železničnej stanici – poskytovanie informácií o možnostiach ubytovania, pomoc s vyhľadávaním dopravných spojení a kúpou cestovného lístka

- zriadenie skladu humanitárnej pomoci v priestoroch veľkokapacitného očkovacieho centra na SOŠ informačných technológií na Ostrovského 1 v Košiciach
- preprava humanitárnej pomoci na Ukrajinu
- humanitárna a zdravotnícka pomoc na území Košíc
- očkovanie a testovanie na koronavírus
- poskytovanie núdzového ubytovania
- bezplatné poskytnutie priestorov pre Integrované centrum KSK

Magistrát mesta Košice

- podpora a zabezpečovanie informovanosti (príprava informačných letákov, vytvorenie podstránky v ukrajinskom jazyku na webe mesta a i.)

Mestská polícia Košice

- podpora informovanosti (distribúcia informačných letákov, poskytovanie informácií na linke 159 – k dispozícii pracovníci/ pracovníčky komunikujúci v ukrajinskom jazyku)

Blue Dot (spoločná iniciatíva UNICEF a UNHCR s podporou Ministerstva vnútra)

- prevádzka Integrovaného centra **Blue Dot** (priestor oddychu pre deti/rodiny, odborná psychologická, pedagogická a sociálna podpora, právne poradenstvo a zdravotná starostlivosť)
- poskytovanie informácií
- podpora riešenia problémov pre (potenciálne) obeť trestných činov

Národný inštitút vzdelávania a mládeže - Košice

- poskytnutie podpory a pomoci v metodických otázkach pri začleňovaní detí z Ukrajiny do slovenského vzdelávacieho systému a zvyšovanie kvality vzdelávania už integrovaných detí a žiakov
- jazyková a psychologická podpora pre ukrajinských pedagogických a odborných zamestnancov, ukrajinských rodičov a deti
- poskytnutie učebníc a metodík

Okresný úrad Košice

- spolupráca s organizáciami, ktoré poskytujú pomoc odídencom,
- prepájanie aktérov a informovanie o ich aktivitách (katalóg/prehľad subjektov)

Oddelenie cudzineckej polície PZ v Košiciach

- administrácia registrácie dočasného útočiska pre ľudí na úteku z Ukrajiny

Štátne divadlo Košice

- podujatia pre deti za účasti umelcov z Ukrajiny
- podujatia na podporu ukrajinských umelcov, poskytnutie priestorov na ich predstavenia

Ukrainian Care Centre (Univerzitná nemocnica L. Pasteura)

- lekárska starostlivosť o utečencov a utečenky z Ukrajiny
- bezplatná nonstop linka psychologickej pomoci

Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny Košice

- asistenciu pri hľadaní zamestnania
- kontaktovanie zamestnávateľov
- prekladateľské/tlmočnicke služby pri vyplňaní úradných dokumentov

Mestské časti

MČ Košice - Staré Mesto

- koordinovanie rôznych foriem pomoci v centre SOS Ukrajina 2022
- zabezpečovanie prekladateľských/tlmočnických služieb

Centrum pomoci SOS Ukrajina 2022

- koordinácia a poskytovanie materiálnej pomoci
- poskytovanie informácií
- asistenciu pri sprostredkovaní zdravotnej starostlivosti
- sprostredkovanie ubytovania
- organizácia kultúrnych a komunitných podujatí

Mimovládne organizácie

Centrum Dorka

- poskytnutie ubytovania a sociálnych služieb pre utečenky a utečencov

Centrum pre matku a dieťa „Radosť“

- výchovno-vzdelávacia činnosť zameraná na deti v ranom/predškolskom veku
- voľnočasové aktivity
- kurz slovenčiny pre deti

Človek v ohrození

- humanitárna pomoc
- psychosociálna podpora
- podpora sociálnej integrácie ľudí z Ukrajiny

ETP Slovensko

- príprava koncepčných/analytických materiálov zameraných na integráciu cudzincov v meste
- kultúrno-komunitné aktivity pre matky s deťmi

Integračné centrum Košického kraja

- psychologické a právne poradenstvo
- asistenciu pri hľadaní ubytovania, práce, pri umiestňovaní detí do škôl a škôlok
- poskytovanie kurzov slovenského jazyka

IPčko / Káčko

- poskytovanie psychosociálnej pomoci a krízovej intervencie
- prevádzka krízovej linky pomoci v ukrajinskom jazyku
- e-mailové a videoporadenstvo (krizovalinkapomoci.sk)
- preventívne a intervenčné aktivity v školách aj ukrajinských komunitách

Karpatská nadácia

- finančná podpora starostlivosti o ukrajinské deti v ranom a predškolskom veku

Liga za ľudské práva

- priama právna pomoc
- prevádzka bezplatnej linky pomoci ľuďom utekajúcim pred vojnou
- informačné a vzdelávacie aktivity

Liga za duševné zdravie

- poskytovanie psychosociálnej pomoci a krízovej intervencie (IC KSK a mobilný tím)
- prevádzka telefónnej a e-mailovej poradne (linka dôvery Nezábudka) v ukrajiničine
- voľnočasové aktivity, arteterapie pre ukrajinských utečencov a utečenky

Oáza - nádej pre nový život

- poskytovanie ubytovania na nevyhnutnú dobu a sociálne poradenstvo

Mareena

- komunitné podujatia pre cudzincov a cudzinky a miestnych ľudí
- jazykové kurzy slovenčiny
- pracovné poradenstvo (IC KSK)
- asistancia cudzincom a cudzinkám pri integrácii
- dobrovoľníctvo

Nadácia Dedo

- poradenstvo o dostupných formách pomoci
- sprostredkovanie ubytovania, zamestnania a i.
- prevádzka Integrovaného centra Košického kraja

Slovenský Červený kríž

- poskytovanie informácií
- pomoc s dopravou
- asistancia pri hľadaní zamestnania a ubytovania
- materiálna pomoc
- aktivity pre deti a mladých
- kurzy slovenského jazyka

Slovenská humanitná rada

- právne poradenstvo a asistancia
- zabezpečovanie sociálnej, psychologickkej, materiálnej a doplnkovej zdravotnej pomoci
- pomoc v oblasti zamestnávania, zabezpečovania vzdelávania
- integračné aktivity, práca s komunitami a i.

Svetielko pomoci

- pomoc detským onkologickým pacientom

Ženský algoritmus

- komunitno-vzdelávacie aktivity „Women 2 Women“
- večerná škola digitálnych technológií pre Ukrajinky
- asistancia pri hľadaní práce

Cirkevní aktéri

Arcidiecézna charita Košice

- pobytové a ambulantné sociálne služby na riešenie nepriaznivej situácie
- psychosociálna podpora
- kurzy slovenského jazyka
- kreatívne, športové, tvorivé workshopy a spoločenské podujatia
- ošetrovateľská starostlivosť
- materiálna a potravinová pomoc

Gréckokatolícka eparchiálna charita Košice

- pobytové sociálne služby krízovej intervencie
- výdaj materiálnej a potravinovej pomoci
- sociálne poradenstvo
- hľadanie a zabezpečenie bývania
- kurzy slovenského jazyka
- tvorivé dielne

Súkromní aktéri

Nadácia U.S. Steel Košice

- finančná podpora aktivít zameraných na ľudí z Ukrajiny
- podpora pri zabezpečovaní bývania

Syntax Systems Slovakia

- podpora jazykových kurzov slovenského jazyka a komunitných aktivít občianskych organizácií

T-Systems

- poskytnutie priestorov na jazykové kurzy

Tauris

- potravinová pomoc na pravidelnej týždennej báze pre Centrum prvého kontaktu

Zdroje, použité skratky a zoznam rozhovorov

Zdroje

Cestovná mapa riadenej migrácie v Košickom kraji.

Dostupné na: https://app.otvorenestrategie.sk/repozitar/download?id_suboru=2648 a tiež hlavný dokument na: https://dz2fe.vucke.sk/Home/ZasadnutiaDetailBod?id_session=109&id_node=2728

Czikková, L., Mačáková, S. (2018). Hodnotiaca správa integrácie cudzincov v meste Košice. ETP Slovensko.

Dostupné online na: https://etp.sk/wp-content/uploads/2018/11/Audit_Report_Kosice_SK.pdf

Košický samosprávny kraj (2015). Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Košického samosprávneho kraja na roky 2016 – 2022.

Dostupné na: https://web.vucke.sk/files/dokumenty/pub/regionalny_rozvoj/phsr/2015/phsr_kosickeho_kraja_2016_2022.pdf

Luptáková, Z., Medľová, K. (2018). Integrácia cudzincov v Košickom samosprávnom kraji. Analýza strategických dokumentov a kvalitatívny výskum (skrátaná verzia). Centrum pre výskum etnicity a kultúry.

Dostupné online na: <https://www.hrl.sk/assets/files/obsah/154-Integracia-cudzincov-v-KSK.pdf>

Mesto Košice (2022). Správa o vývoji situácie s utečeneckou vlnou z Ukrajiny v súvislosti s vojnou na Ukrajine

(dostupný na vyžiadanie).

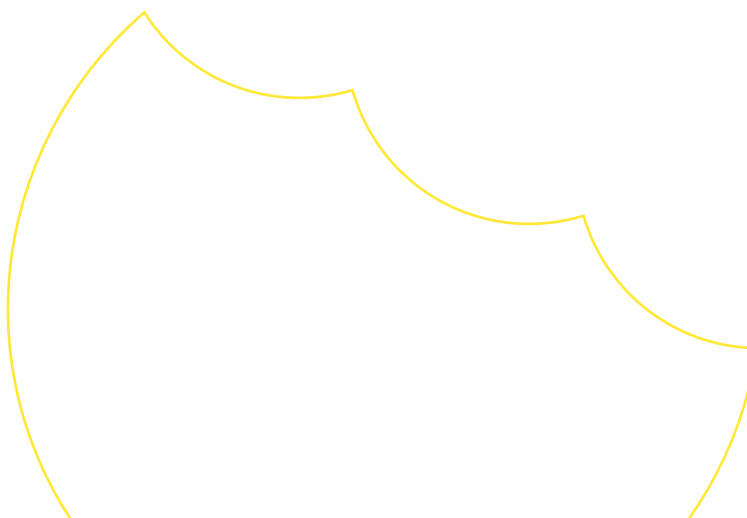
Ministerstvo vnútra (2022). Štatistický prehľad celkového počtu platných tolerovaných pobytov cudzincov na území SR s účelom dočasného útočiska.

Dostupné online na: <https://www.minv.sk/?docasne-utocisko>

Okresný úrad Košice (2022). Katalóg subjektov poskytujúcich pomoc odídencom z Ukrajiny. Košický kraj.

Dostupné na: <https://www.minv.sk/?okresne-urady-klientske-centra&urad=65>

Webové stránky mesta, kraja a miestnych organizácií

Použité skratky

CPK	Centrum prvého kontaktu
CVČ	Centrum voľného času
CVEK	Centrum pre výskum etnicity a kultúry
CVTI	Centrum vedecko-technických informácií
ČH	Červená hviezda (kúpalisko)
IOM	Medzinárodná organizácia pre migráciu
KSK	Košický samosprávny kraj
OÚ	okresný úrad
PHSR	plán hospodárskeho a sociálneho rozvoja
SČK	Slovenský Červený kríž
SHR	Slovenská humanitná rada
ŠPTK	štátni príslušníci tretích krajín
TUKE	Technická univerzita v Košiciach
UCC	Ukraine Care Centre
ÚHCP	Úrad hraničnej a cudzineckej polície
UNHCR	Úrad vysokého komisára Organizácie spojených národov pre utečencov
UNICEF	Detský fond Organizácie spojených národov
UPJŠ	Univerzita Pavla Jozefa Šafárika
ÚPSVAR	Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny
V4	Vyšehradská štvorka
WHO	Svetová zdravotnícka organizácia

Zoznam rozhovorov so zástupcami a zástupkyňami miestnych organizácií a inštitúcií

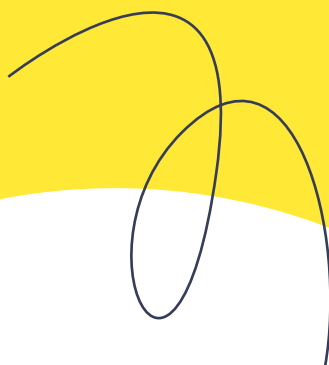
Rádio Patria, ukrajinské národné vysielanie	26. 4. 2022
„Ukrajinci v Košiciach“, facebooková skupina	29. 9. 2022
„Karpaty-Plast“, Letná škola ukrajinistiky	august 2022
Centrum pre matku a dieťa „Radosť“	29. 9. 2022
Centrum prvého kontaktu Košice, „Ukrajinci v Košiciach“ skupina v Telegram	29. 9. 2022
Centrum prvého kontaktu Košice	29. 9. 2022
Okresný úrad Košice	3. 10. 2022
Splnomocnenec mesta Košice pre humanitárnu pomoc utečencom z Ukrajiny	5. 10. 2022
Agentúra Amadeus, s.r.o.	5. 10. 2022
Integračné centrum Košického kraja	7. 10. 2022
Centrum prvého kontaktu mesta Košice	20. 2. 2023

E-mailová komunikácia (zaslané odpovede na položené otázky)

SHR pre iniciatívu UNICEF	
„Child friendly spaces and mother baby corner“	16. 2. 2023
Odbor projektov a investícií KSK	28. 2. 2023

Odborné konzultácie k historickému kontextu ukrajinskej menšiny na Slovensku

Marián Gajdoš, emeritný vedecký pracovník Centra pre spoločenské a psychologické vedy SAV, Košice	marec 2023
---	------------

Autorky: Katarína Bajzíková, Daniela Demchenko Kiforenko, Daryna Tkachuk

Editorky: Marta Králiková, Anna Dráľová

Jazyková korektúra: Vladimíra Kašíková

Fotografie: Mária Šišková, archív Mareena, archív Košický samosprávny kraj,
archív Tabačka

Grafická úprava: Filip Lichtneker

Pripravené vďaka finančnej podpore UNHCR.

© Mareena 2022

www.mareena.sk

